

Kazalo

1. BIBLIJA.....	2
I. PRILIKA O IZGUBLJENEM SINU.....	3
2. ANTIČNA KNJIŽEVNOST.....	3
II. HOMER-ODISEJA.....	5
III. SOFOKLES-KRALJ OJDIP.....	5
3. SREDNJI VEK.....	6
V. BRIŽINSKI SPOMENIKI.....	7
VI. DRUGI BRIŽINSKI SPOMENIKI- PRIDIGA O GREHU IN POKORI.....	7
4. RENESANSA.....	7
VIII. WILLIAM SHAKESPEARE-ROMEO IN JULIJ.....	8
5. REFORMACIJA.....	10
6. REFORMACIJA NA SLOVENSKEM.....	10
7. PROTIREFORMACIJA.....	11
IX. PRIMOŽ TRUBAR-PROTI ZIDAVI CRKVA.....	11
8. BAROK NA SLOVENSKEM.....	11
X. JANEZ SVETOKRIŠKI-NA NOVIGA LEJTA DAN.....	11
9. RAZSVETLJENSTVO NA SLOVENSKEM.....	12
XI. ANTON TOMAŽ LINHAT-TA VESELI DAN ali MATIČEK SE ŽENI.....	12
10. EVROPSKA ROMANTIKA.....	12
XII. ALEKSANDER SERGEJEVIČ PUŠKIN-JEVGENIJ ONJEGIN.....	13
11. ROMANTIKA NA SLOVENSKEM.....	13
XIII. FRANCE PREŠEREN – KRST PRI SAVICI.....	14
12. EVROPSKI REALIZEM IN NATURALIZEM.....	14
XIV. GUSTAV FLAUBERT – GOSPA BOVERY.....	15
XV. HENRIK IBSEN – NORA – HIŠKA LUTK.....	16
13. MED ROMANTIKO IN REALIZMOM NA SLOVENSKEM.....	17
XVI. SIMON JENKO – TILKA.....	17
XVII. IVAN TAVČAR – VISOŠKA KRONIKA.....	18
XVIII. SIMON JENKO – OBRAZI.....	20
XIX. ANTON AŠKARC – MEJNIK.....	20
14. EVROPSKA MODERNA.....	20
XX. OSCAR WILDE - SALOMA.....	21
15. MODERNA NA SLOVENSKEM.....	22

POKLICNA MATURA – USTNI DEL - KNJIŽEVNOST

XXI. DRAGOTIN KETTE – NA TRGU.....	22
XXII. IVAN CANKAR – KOSTANJ POSEBNE SORTE.....	23
XXIII. IVAN CANKAR – NA KLANCU.....	23
XXIV. OTON ZUPANČIČ Z VLAKOM.....	25
16. EVROPSKA KNJIŽEVNOST V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA - MODERNIZEM.....	25
XXV. FRANZ KAFKA-PREOBRAZBA.....	26
17. SLOVENSKA KNJIŽEVNOST V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA – EKSPRESIONIZEM IN SOCIALNI REALIZEM.....	27
XXVI. SREČKO KOSOVEL – EKSTAZA SMRTI.....	27
XXVII. IVAN PREGELJ – MATKOVA TINA.....	28
XXIX. SLAVKO GRUM – DOGODEK V MESTU GOGI.....	29
XXX. PREŽIHOV VORANC – SAMORASTNIKI.....	31
XXXI. MIŠKO KRANJEC – REŽONJA NA SVOJEM.....	32
XXXII. PREŽIHOV VORANC – BOJ NA POŽIRALNIKU.....	32
18. SODOBNA SVETOVNA KNJIŽEVNOST.....	33
19. KNJIŽEVNOST MED NOB.....	33
XXXII. KAREL DESTOVNIK – KAJUH – BOSA POJDIVA.....	34
20. SODOBNA SLOVENSKA KNJIŽEVNOST.....	34
XXXIV. DANE ZAJC – ČRNI DEČEK.....	35
XXXV. KAJTAN KOVIČ – JUŽNI OTOK.....	36
XXXVI. GREGOR STRNIŠA – VEČERNA PRAVLJICA.....	36
XXXIII. CIRIL KOSMAČ – TANTADRUJ.....	38

1. BIBLIJA

Biblija ali sveto pismo je krščansko in deloma judovska sveta knjiga. Biblija je najbolj razširjena knjiga na svetu. Vsebuje že tudi umetnostna besedila (pripovedke). Številni evropski umetniki pa so črpali iz nje snov ali motive za umetniško ustvarjanje. Že leta 400 Biblijo prevedejo v latinščino. Lutrov prevod je prevod obeh delov. Prvi slovenski prevod pa je prevod Jurija Dalmatina iz leta 1584.

Sestavljena je iz **dveh delov**:

- stara zaveza

- nova zaveza

Stara zaveza je nastajala približno od 12. stoletja do 100. leta n.š. Napisana je večinoma v hibrejščini. Govori o Adamu in Evi, Abrahamu, Mojzesu, itd.

Sestavljena je iz **treh delov**:

- postava ali zakoni
- preroki
- spisi

Nova zaveza je nastajala od prvih stoletji do 400. leta n.š.

Sestavljena je iz **štirih delov**:

- evangeliji (Matejev, Lukov, Markov in Janezov evangelij), govori o Jezusovem delovanju
- apostolska dela
- pisma
- razodetje ali apokalipsa (Jezusovo videnje konca sveta)

I. PRILIKA O IZGUBLJENEM SINU

Jezus je pripovedoval zgodbo o očetu in dveh sinovih. Oče je razdelil bogastvo obema sinovoma in mlajši je z njim odšel v svet. Tam se je zabaval in veseljačil, ter zapravil ves denar. Zato je odšel za pastirja svinj, kjer pa je stradal. Nato se je nekega dne odločil da gre rajši za najemnika k svojemu očetu. Tako je prišel domov, oče pa ga je na presenečenje vseh z veseljem objel in ga lepo pogostil in pripravil veselico. Medtem se je njegov brat vrnil iz polja. Ni mu bilo prav, da se proslavi prihod brata, ki je grešil, njega, ki je bil pa vedno zvest očetu in mu v vsem ustregel pa ne. Oče mu je to pojasnil tako, da je bil mlajši sin izgubljen, vendar se je ponovno našel.

SPOROČILO PRIDIGE

Bog odpušča vsem grešnikom, ki se pokesajo svojih grehov. Da ljubi ljudi brezpogojno vendar ljudje z njim nismo popolni saj ima vsak svoje napake.

JEZIKOVNO-SLOGOVNE ZNAČILNOSTI

- **stalne bibliške besedne zveze**- »in rekel je«, »neki človek«, »šel je vase«
- **nasprotja**- »ima kruha v izobilju, jaz pa tukaj umiram od lakote«
- **stopnjevanje**
- **mnogovezje**- »pripeljite pitno telo in ga zakoljite, ter jejmo in pimo ter se veselimo«

PRILIKA je svetopisemsko besedilo o katerem Jezus neko sporočilo ponazori s primerom iz stvarnega življenja

2. ANTIČNA KNJIŽEVNOST

Antika je poimenovanje za **grško** in **rimsko civilizacijo** starega veka. Trajala je od približno leta 1000 pr.n.š. do 5. stoletja n.š.

GRŠKA KNJIŽEVNOST:

Delimo jo na tri obdobja

- **ARHAJIČNO** (od 8. do 5. stoletja pr. n. š.) v tem obdobju sta se razvili predvsem epika (nastajali so epi-Homer) in lirika
- **KLASIČNO** (5. in 4. stoletja pr. n. š.) v tem obdobju se je razvila dramatika, nastajale so tragedije (Sofokles), komedija, basni in zgodovinopisi
- **HELENISTIČNO** (od 14. Stoletja pr.n.š. do 5. Stoletja n.š.) v tem obdobju so bile uveljavljene vse tri zvrsti

Antično Grčijo imenujemo tudi zibelka evropske kulture, poleg književnosti so nam Grki dali tudi bogato mitologijo, likovno umetnost, filozofijo, itd. Za razumevanje njihove književnosti je pomembno poznavanje grške mitologije. Verovali so v več bogov zato jih imenujemo **POLITEISTI**. Bogovom so pripisovali človeške lastnosti. Verjeli so da Bogovi uravnavaajo njihovo usodo in življenje, zato so jim postavili svetišča in templje. Imeli pa so tudi preročišča v katerih so Bogovi preko svečenice razodevali usodo ljudi. **DEFI-** je najbolj znano preročišče.

ANTIČNO GLEDALIŠČE OZ. AMFITEATER:

V klasični dobi grške književnosti se je razvilo grško gledališče oz. amfiteater. Postavljeno je bilo na prostem, zaradi dvignjenih sedežev pa je bilo izredno akustično. V gledališču so igrali tragedije v čast bogu Dionizu. Moški so se oblačili v dolge halje in lesene cokle z visokim podplatom imenovane- konturne, ženske v tem gledališču niso smele igrati. Uprizoritve so po navadi trajale 3 dni, šlo pa je za tekmovanje različnih avtorjev. Najpomembnejši ustvarjalci grške tragedije so bili Sofokles, Ajshil in Evripia.

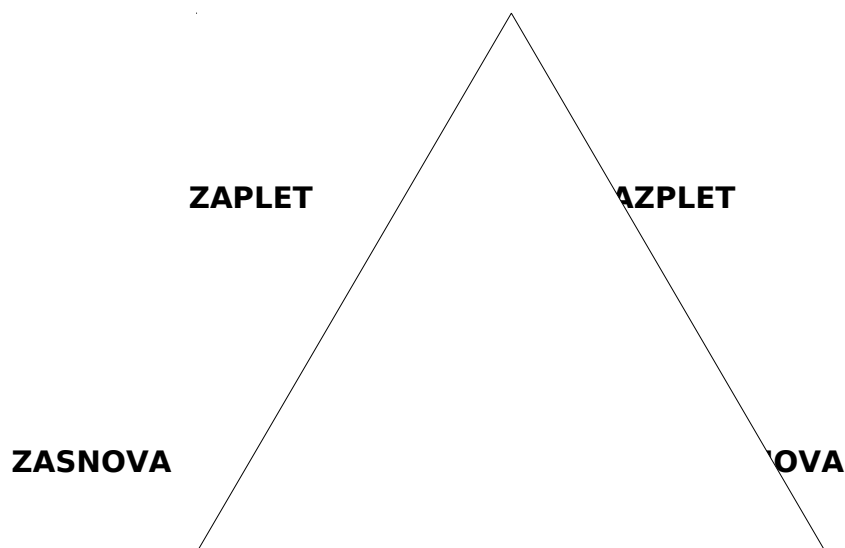
NASTANEK TRAGEDIJE

Razvila se je iz obredov posvečenih bogu Dionizu. Od tod izvira tudi njeno ime, kajti Dionizovi spremljevalci so bili oblečeni v kozlovske kože. To so bili ljudje pol kozli in pol ljudje. **TRAGEDIJA** po grško pomeni **KOZJA PESEM**. Sčasoma se je iz zbora razvil tako imenovani PRATAGONIST-, ki se je začel pogovarjati z Dionizom in nastal je dialog. Prvega igralca je uvedel Tespis, pri Ajshilu sta bila igralca dva, Sofokles pa je uvedel še tretjega. Pomembno vlogo je imel tudi zbor, ki je komentiral dogajanje, pel, plesal in se tudi dejavno vključeval v dejanje.

ZNAČILNOSTI TRAGEDIJE

- **TRAGIČNI JUNAK** je oseba iz višjega sloja, ki jo vodi pozitivna ideja
- **TRAGIČNI KONFLIKT** - junaka privede do tragičnega konca
- **JUNAK JE KRIV BREZ KRIVDE-** za razplet ni odgovoren sam ampak so krivi bogovi
- **KATARZA** je očiščenje vseh slabih občutji, ki ji doživijo med igro
- **SPRAVA** je ko na koncu junaki spoznajo svojo zmoto in se pobotajo
- **TROJNA ENOTNOST-** čas (vse se je moralo zgoditi v 24 urah), kraj (vse se je dogajalo na istem kraju) in dogajanje
- **EN OSREDNJI GOGODEK**

- **DRAMACKI TIKOTNIK**
VRH

II. HOMER-ODISEJA

Na poroko kralja Peleja in morske Nimfe Tetide, so bili povabljeni vsi bogovi, razen boginje prepira Eride, ta je z zamudo in užaljena prišla na svatbo in med svate vrgla zlato jabolko na katerem je pisalo najlepši. Boginje Itera, Atena in Afroditita so se začele prepirati kateri jabolko pripada. Za razsodnika so izbrale trojanskega princa Parisa. Paris se je odločil za Afroditito saj mu je v zameno obljubila ljubezen najlepše žene Helene, ki je bila žena grškega kralja Meneleja. Paris je Heleno zasnužil in ugrabil, zato so se Arhajci (Grki) z Mejebojovim bratom Agamemnom napotili proti Troji. Vojna je trajala 10 let. Odisej se nato izmisli zviijače - kot darilo in znak premirja Grki Trojancem podarijo lesenega konja. V njem se skriva četa Grkov, ki ponoči zapusti konja, napade mesto ter glavni vojske, ki je navidezno odplula, odpre mestna vrata. Zaradi jeze Bogovi, ki so bili na strani Trojancev, se Odisej, kar 10 let vrača na rodno Itako, kjer ga čaka zvesta Penelopa.

III. SOFOKLES-KRALJ OJDIP

Nekoč sta živela kralj in kraljica. Kralju je bilo ime Laios, kraljici pa Jokasta. Vladala sta v Tebah, ki je prelepo mesto in ga obdaja mogočno obzidje s sedmimi stolpi. Njun zakon je dolgo ostal brez otrok. Ko je Laios za nasvet vprašal preročišče v Delfih, so mu odgovorili, naj raje ostaneta brez otrok, saj prerokba napoveduje, da bo ta ubil svojega očeta. Kljub temu svarilu pa se Laios ni vzdržal svoje žene; in tako se mu je rodil sin. Kralj se je ob otrokovem rojstvu silno prestrašil, da bi se prerokba izpolnila. Zato je dojenčku dal prebosti kite ob gležnjih in ga izročil svojemu služabniku, naj ga na planini Kitaironu izpostavi divjim zverem. Toda pastir korintskega kralja Poliba, ki je v planini pasel ovce, je našel nebogljenoto dete in se ga usmilil. Povezal mu je rane, ga vzel k sebi in ga vzredil. Kmalu se je nebogljenček razcvetel v krepkega in močnega dečka. In ker kralj Polibos ni imel lastnih otrok, je dečka vzel k sebi, ga posinovil in mu dal ime Ojdip, kar pomeni »oteklo-nog«. Ojdip je odraščal na korinskem dvoru in po bistrosti prekašal vse vrstnike. Nekega dne se je napotil v Delfe, da bi tam razčistil vprašanje svojega izvora. Preročišče mu ni na njegovo vprašanje

naravnost odgovorilo, pač pa mu je napovedalo, da bo lastnega očeta ubil in se poročil s svojo materjo. Iz strahu, da se napoved ne bi uresničila, se je Ojdip izogibal korintske dežele, saj je bil prepričan, da sta tamkajšnji kralj in kraljica njegova starša. Ob istem času je potoval v Delfe tudi tebanski kralj Laios s svojim spremstvom. Spotoma je na ozkem razpotju naletel na samotnega popotnika. Laios glasnik je popotniku velel, naj se umakne s poti. Prišlo je do pretepa, v katerem je Laios izgubil življenje pod udarci popotnikove gorjače. Tako se izpolnil prvi del napovedi, kajti samotni popotnik je bil Ojdip, ki pa ga nihče ni poznal. Medtem je Tebe zadela huda nesreča. V deželo je prišla Sfinga, ljudožerska pošast; imela je žensko glavo, levje šape in ogromne peruti. Rzasajala je po deželi in ugonobila slehernega, kdor ni znal rešiti njene uganke. Uganka pa se je glasila: »zjutraj hodi po štirih, opoldne po dveh, zvečer po treh; čim več nog ima tem počasneje se premika; kaj je to?« Tebanci so v stiski obljubili rešitelju vladarski prestol in kraljico Jokasto za ženo. Tedaj je prišel v Tebe Ojdip in razvozlat Sfingino uganko: »človek se kot dete plazi po štirih, odrasel hodi po dveh, starcu pa služi palica za tretjo nogo.« Osramočena Sfinga se je strmoglavila v prepad, Ojdip pa je postal tebanski kralj in Jokastin mož. Žena mu je rodila otroke: Eteokla in Polineika, Antigono in Ismeno. Čez nekaj let je v Tebah izbruhnila kuga, ki jo je poslal bog Apolon. Češ da je mesto oskrunjeno, ker v njem živi morilec kralja Laia. Ojdip je uvedel preiskavo, da bi izsledil morilca in ga izgnal iz mesta. Ob tej preiskavi je Ojdip ugotovil svoj resnični izvor. Spoznal je, da je ubil lastnega očeta in se poročil z lastno materjo. Jokasta se je od sramu obesila, Ojdip pa se je oslepil, da ne bi več gledal svoje gnusobe.

3. SREDNJI VEK

Obdobje traja od leta 476, o propade zahodno rimsko cesarstvo do leta 1452, ko se odkrije Amerika. V Italiji se konča v 14. stoletju ko nastopi renesansa. Srednjeveško književnost delimo v dve skupine:

- **CERKVENO KNJIŽEVNOST**, ki je bila pisana v latinščini, v **LIRIKI** so nastajale cerkvene pesmi, v **EPIKI** miselne knjige in v **DRAMATIKI** verske knjige
- **POSRETNA/FEVDALNA-MEŠČANSKA KNJIŽEVNOST**, ki je bila pisana v latinščini in narodnih jezikih, v **LIRIKI** so nastajali sladki novi, trubadurska lirika, vagantska lirika, v **EPIKI** viteški romani in narodni epi in v **DRAMATIKI** religiozni epi ter burke in farse

SREDNJEVEŠKA KNJIŽEVNOST NA SLOVENSKEM

Nastajata dve vrsti slovstva:

- **LJUDSKA SREDNJEVEŠKA KNJIŽEVNOST**, ki se prenaša iz roda v rod (basni, pravljice, uganke, balade, romance in lirske pesmi)
  - Peter Klepec
  - Zeleni Jurij
  - Lepa Vida
- **ROKOPISI Z VIRSKO VSEBINO**
  - Brižinski spomeniki – 10. Stoletje
  - Celovški oz. Rateški rokopis – leta 1300
  - Stiški rokopis – leta 1428 in 1440
  - Starogorski rokopis – 15. Stoletje

- Prve natisnjene slovenske besede iz leta 1515 (le v kup, le v kup, uboga gmajna in stara pravda)

V. BRIŽINSKI SPOMENIKI

So najstarejša zapisana slovenska besedila in hkrati prvo slovensko besedilo zapisano v latinici. Nastali so okoli leta 1000 v okolici Vabarskega jezera (danes Avstrijska-Koroška), poimenovani so po poslovenjenem imenu kraja, kjer so jih našli. Bili so del obširnega pergamentnega rokopisnega zbornika, ki so na začetku 19. stoletja so ga hranili v državni knjižnici v Münchnu, kjer so še danes. Nastali so kot pripomoček duhovnikom pri širjenju krščanstva. Pisava v kateri so zapisani se imenuje Karolinška minuskula. Prvo in tretje besedilo sta izpovedni obrazec, druga pa je Pridiga o grehu in pokori.

VI. DRUGI BRIŽINSKI SPOMENIKI- PRIDIGA O GREHU IN POKORI

Če Adam nebi grešil, ne bi bilo treba delati, večno bi živeli. Duhovnik vernike poziva k opustitvi slabega: žrtvovanje bogovom, tatvin, uboja, uživanja v erotiki, vsi grehi so enako slabi. Spomni na svetnike in našteje njihova dobra dela : hrani lačne in žejne, pomaga revnim. Vernike tudi nagovarja naj tudi oni opravljajo dobra dela. Vernike opomni na poslednjo sodbo, kjer se bojo izpovedali vseh tvojih dejanj. Omeni tudi mučence za krščansko vero, ki so jih mučili na različne grozljive načine. Verniki pa lahko svojo vero pokažejo s spovedjo in kesanjem svojih grehov.

JEZIK je star, ki vsebuje še veliko prvin praslovanščine. Ne vsebuje popačenk iz nemščine in ni razcepljeno na narečja.

SLOG

- Ponavljanje
- Stopnjevanje
- Mnogovezje in brezvezje
- Raba prve osebne množine
- Zamenjan besedni red

KULTURNI POMEN- pričajo o povezanosti naših prednikov zahodno evropske krščanske civilizacije

JEZIKOVNI POMEN-so neprecenljivi vir za raziskovanje zgodovine slovenskega jezika

PRIDIGA je pol literarno besedilo, saj njen namen ni zgolj estecki učinek, temveč tudi vzgojni in poučni. Vsebina je virska, nauk je v skladu s krščanskim verovanjem in ponazorjen s številnimi vzgledi iz resničnega življenja. Ta je lahko pozitiven ali negativen.

4. RENESANSA

Renesansa je oznaka za evropsko kulturo in umetnost na začetku novega veka oz. od 14. Do 16. stoletja. Beseda je francoskega izvora in pomeni PREROD oz. PONOVRNO ROJSTVO. Povezana je s HOMANIZMOM- to je kulturno gibanje, ki je v ospredje miselnosti postavilo človeka in obnavljalo antične ideale, ki so jih odkrivali v literaturi. Po padcu Rimskega cesarstva so ga na vzhod prinesli

pobegli grški učenjaki. Razširili so odpor proti srednjeveškemu življenju in miselnosti, poudarili pa individualizem in človečnost. Središča humanizma so bile univerze, naj znamenitejša misleca pa Nizozemca MOTERDAMSKI, ki je v delu HVALNICA NOROSTI, kritiziral srednjeveško utrditev in Anglež THOMAS MAR, ki je v delu UTOPIJ orisal idealno družbo po grškem zgledu.

ZNAČILNOSTI RENESANSE

- njen ideal je vse stransko razvit človek
- vrednota je uživanje življenja ne pa odrekanje
- poudarjajo stvarnost i ne onostranstvo
- cenijo naravo, človekovo lepoto tem moč in razum

Začne se v Italiji v 14. stoletju, drugje po Evropi pa v 16. stoletju. Še danes slovijo likovni renesančni umetniki:

- Leonardo Da Vinci
- Michelangelo Bunarrati
- Sandro Botticelli
- Albert Dürer

RENEŠANČNA KNJIŽEVNOST

NA Slovenskem se ni pojavila, se pa nova miselnost kaže v protestancki književnosti. Razvijejo se vse literarne zvrsti.

- **EPIKA**-razvili so s ep, novela in roman.
Predstavniki so: Giovanni Boccaccio-Dekamero, Miguel de Cervantes-Don Kihot
- **LIRIKA**-najpogostejša pesniška oblika je sonet.
Predstavniki so: Francisco Peterca-pesnik (opisuje čutno ljubezen do Lavre)
- **DRAMATIKA**-znane so dubrovniške komedije, vrh pa doseže z deli Williama Shakespeara, pisal je tragedije in igre

RENEŠANČNO GLEDALIŠČE

Gledališče je bilo osem kotne oblike, oder je segal v parter, tako da so ga stoječi gledalci obkrožali iz vseh strani. Nad odrom je bil balkon. Igrali so samo moški, imeli so kostume, tudi kulise. Ker je bila scena skromna so morali igralci pojanjevati spremembe časa in kraja. Načelo trojne enotnosti ni bilo upoštevano. Gledališče je bilo najbolj priljubljena vrsta razvedrila in je pritegnilo vse sloje ljudi.

VIII. WILLIAM SHAKESPEARE-ROMEO IN JULIJA

Med uglednima plemiškima družinama v Veroni vlada spor. Za nekaj časa odnehata. Ko se družini še tretjič spopadeta na javnem kraju jim knez zagrozi, da bo usmrtil tistega, ki ponovno prične. Stari Capulet pa mu z dobro voljo ponudi svojo Julijo, da se poroči z njegovim sorodnikom Parisom. Da bi se Paris in Julija spoznala bi priredil ples. Vabilo na ples v maskah po naključju pride od Capuletov v Romeove roke. Premišljeval je če se je varno udeležiti plesa, a se na prigovarjanje najboljšega prijatelja Benvolia udeleži. Tam pa je tudi njegova ljubezen Rozalina, za katero je trdil, da ni najlepša. Na plesu pa ni bilo Parisa, udeležil pa se ga je nečak grofice Capuletove Tybalt, ki prepozna Romea in ga hoče napasti, a ga stari Capulet ustavi. Romeo preoblečen v romarja in Julija se

srečata in v hipu zaljubita. To je bilo njegovo največje čustvo in ljubezen, torej Julija. Prvič se poljubita, potem pa zvesta, da oba pripadata sprtima družinama in da bo lahko hudo. Isto noč se Romeo pretihotapi v Capuletov vrt in govori z Julijo (okenski ali balkonski prizor). Dogovorita se, da se naslednje jutro poročita pri bratu Lorenzu (brat kot duhovnik in ne sorodnik), ko se odpravi k spovedi. Lorenzo in dojilja pa bosta priči. Romeo pove Lorenzu za Julijo in ga prosi, da ju poroči. Julija in Romeo pa se v največji tajnosti poročita. Takoj po poroki se na cesti srečajo Benvolio, Romeo in Mercutio s Tybaltom. V dvoboju Tybalt ubije Mercutio, kriv zato pa je tudi Romeo, ko neumno poseže vmes. Poln maščevanja nato Romeo ubije še Tybalta. Ko za to izve knez se odloči Romea izgnati iz Verone. Ko za dogodek izve Julija, se prestraši, saj misli, da je v spopadu umrl Romeo. Dojilja ji pove, da je mrtev Tybalt, Romeo, ki se skriva pri Lorenzu pa izgnan. Ko je Romeo zvedel vest o knezovi odločitvi poskuša v trenutku napraviti samomor, Lorenzo pa ga pomiri in mu svetuje naj naslednji dan odide v Mantovo, sam pa bo ob pravem času seznanil o poroki z Julijo kneza in obe družini. Julijini starši se odločijo, da bodo hčer poročili s Parisom, tako da bo lažje prebolela bratrančevo smrt. Menijo namreč, da Julija žaluje zaradi tega. Pride prizor poročne noči, ko se Romeo prikraje v Julijino spalnico. Tam užijeta slast telesne ljubezni. Njune slutnje pa segajo od srečnih koncev do najslabših. Takoj po tem mati obvesti Julijo, da bo poroka med Parisom v četrtek, Julija pa ta načrt zavrne. Ko za to zve oče pobesni in vztraja pri svojem, Juliji pa v tem težkem trenutku obrne hrbet tudi dojilja. Tako ostane v svoji bolečini sama. Paris prvič spregovori z Julij, ampak ji ne spremeni čustev. Lorenzo pri spovedi svetuje Juliji, naj navidezno privoli v poroko, nato pa naj spije uspavalno, ki ji ga bo dal in jo bo za dva naredilo, kot mrtvo. Med tem bo poklical Romea, da jo pride iskat v družinsko grobnico in jo odpelje s seboj. Ko Julija pove, da je pripravljena na poroko s Parisom, oče iz navdušenja preloži poroko na sredo. Juliji to ne pride prav, saj mora vzeti uspavalno že dan prej, v stiski pa je tudi Lorenzo, ki ima manj časa za svoj načrt. Zvečer Julija spije uspavalno in zjutraj jo najde dojka ležati v postelji, kot mrtvo. Temu vsi žalujejo. Romeu njegov sluga Baltazar v Mantovo novico o tem, da je Julija mrtva. Ob tem sporočilu se Romeo odloči, da bo umrl ob svoji dragi. Kupi si strup in nemudoma odide v Verono. Brat Janez, ki ga je hotel obvestiti o prevari s pismom ga ni mogel obvestiti zaradi zaprtih dohodov, ker je razhajala epidemija. Lorenzo sluti nesrečo in se takoj odpravi v družinsko grobnico Capuletov. Med tem tja že prispe Romeo s svojim slugo. Hkrati se tja pride posloviti tudi Paris. Ko zagleda Romea, ga kot Tybaltovega morilca in krivca za Julijino smrt ter skrunitelja grba napade. V dvoboju ga Romeo ubije in s tem zapečati svojo tragično usodo z Julijo. S tem pa za njega ni bilo več upanja v srečno življenje. Ob pogledu na Julijo vzame strup in upa, da bosta skupaj v drugem življenju. Nato se Julija prebudi iz omame. Ko Lorenzo vidi, da je Romeo mrtev, pove Juliji, da ji priskrbi samostan. Ko je Julija opazila, da je Romeo mrtev, ga zadnjič poljubi, vzame njegovo bodalo in se zabode. Končno pridejo na kraj še knez, Julijini starši in Romeov oče (mati je med tem že umrla od žalosti, ker so ji izgnali sina). Lorenzo na kratko povzame zgodbo. Montegi in Capuleti se zavedo, da so zaradi svoje zaslepljenosti in ozkosrčnosti izgubili edina otroka in da se s tem njihovi rodni veji končujeta. Knez vztraja, da končajo med seboj nesmiselni spor in da v mestu spet zavladava red. Monteg in Capulet pristaneta na to.

NAJKRAJŠA MOŽNA OBNOVA

Dogajalo se je v Veroni, ko Romeo po naključju dobi vabilo na Julijin ples s knezovim sorodnikom. Tam se Romeo in Julija zaljubita. V Romeovi in Capuletovi družini pa so nastajali spori in to je težilo med Julijino in Romeovo poroko, zato se naskrivaj poročita. Romeo je bil za tem po umoru Tybalta izgnan iz mesta. Juliji pa so prirejali poroko s Parisom, a se Julija da uspravati za dva dni, da bo kot mrtva. Ko se uspava vsi mislijo, da je umrla in jo odnesejo v grobnico. Ko ta vest pride do Romea se odloči, da naredi samomor zraven nje. Ko se ubije, se takoj zbudi Julija in ko ga vidi mrtvega, ga napravi še sama.

DRAMACKI TRIKOTNIK

- **ZASNOVA:** spor med družinama Capulet in Monteg
- **ZAPLET:** Romeo in Julija se spoznata in se zaljubita
- **VRH:** Romeou izgon iz Verane
- **RAZPLET:** Romeo in Julija umreta
- **RAZSNOVA:** družine se pobotata

5. REFORMACIJA

Reformacija je bilo versko gibanje v začetku 16. stoletja . Reformatorji so želeli prenoviti katoliško cerkev. Pobudnik reformacije je bil Martin Luter, ki je leta 1517, na vrata cerkve obesil 95 tež proti prodajanju odpustkov. Nastane več protestantskih smeri:

- buterani
- aglikanci,
- kalvinisti
- evangeličani

ZAHTEVE REFORMATORJEV

- branje svetega pisma v domačem jeziku
- odprava cilibata
- odprava spovedi
- odprava samostanov
- odprava kulta Device Marije
- odprava čaščenja svetnikov

Med protestanti in katoličani so potekali hudi boji, zato je nastala 13 letna vojna. Leta 1555 je bil sklenjen verski mir.

6. REFORMACIJA NA SLOVENSKEM

Obdobje se začne leta 1555 in traja do leta 1584.

PREDSTAVNIKI IN NJIHOVA DELA

- Primož Trubar- Abecednik in Katekizem (1550)
- Jurij Dalmatin-prevod Biblije iz nemščine (1584)
- Adam Bohorič-Zimske urice (1584)
- Sebastjan Kralj-Otročja Biblija (11584)

POMEN OBDOBJA

- cerkveni obredi bodo potekali v slovenskem jeziku
- prva tiskana knjiga v slovenščini
- enoten književni jezik, ki ga je utemeljil Primož Trubar, za osnovo pa je vzel dolensko narečje in govorico ljubljanskih meščanov
- zavist o skupnosti vseh Slovencev

7. PROTIREFORMACIJA

Pri nas se pojavi v 17. stoletju. Z njo želi cerkev pregnati protestantizem iz naših krajev in uveljaviti prevlado katoliške cerkve. Glavni proti reformator je bil Tomaž Hren. Gibanje je predvsem politično (sežigajo knjige, preganjanje protestantov)

IX. PRIMOŽ TRUBAR-PROTI ZIDAVI CRKVA

Pred leti ko je bil Trubar župnik, je neka ženska trdila da prideta k njej ponoči sv. Sebastjan in sv. Rok in zahtevata naj nima v čast sezida cerkev. Če tega ne bojo storili bosta nad živino poslala bolezen, nad ljudi pa kugo in nad vinograde točo. Ljudje so to verjeli in so začeli zidati cerkve. Trubar je pridigal proti temu, zato so ga farani hoteli preteptati. Ženski je poslal svojega vikarja naj jo vpraša kdaj in kako oblečen hodita k njej svetnika. Odgovorila je da sta črna, vikar pa je rekel da so črni hudiči, beli pa svetniki. ženska se je nato takoj popravila. Še neka ženska je zahtevala gradnjo cerkve. Ravno tako sta njegov stric in dve ženske trdila da se jim prikazuje Marija in zahtevala naj njej v čast zgradijo samostan. Ljudje so veko darovali, od česar je dobro živela duhovščina in obrtniki. Ampak vsi so doživeli nesrečen konec, župnika je ubil njegov svak, obrtnika so ujeli Turki, njegovega strica je ubilo drevo in ena od žensk pa se ni vrnila iz romanja. Trubar pravi da je večino cerkva na hribih nastalo zaradi takšnih ljudi. Ampak če se ne bojo pokesali, se bojo večno cvrli v peklu.

8. BAROK NA SLOVENSKEM

Barok je umetnostna smer v 17. in 18. stoletju. Značilen je izumetičen slog, ki se v književnosti kaže kod gostobesednost (številni zgledi, citati, ponavljanje). Pri nas izhajajo pretežno nabožna dela-zbirke pridig, več mejnihov- Janez Svetokriški-sveti priročnik. Oče Romuald Štandreški priredi besedilo za škofjeloški pasjon, ki je prvo brano besedilo v slovenščini. Izide tudi Slava vojvodine kranjske v nemščini (Janez Vajkard Valvazor).

X. JANEZ SVETOKRIŠKI-NA NOVIGA LEJTA DAN

PRVI ZGLED

Ženin nevesti pošlje nevesti robček z izvezeno podobo cesarice Lidije, nad katero piše »taka bodi«. Livija ni nikoli očitala cesarju Avgustu, da jo vara. Nevesta mu pošle robček s podobo Sokrata nad katerim piše »tak bodi«. Sokrat je imel prepirljivo Ksantipo, s katero se ni hotel prepisati ampak se je raje umaknil.

DRUGI ZGLED (O KOSIH IN DROZGIH)

Mož domov prinese ptiče, z ženo se začneta prepirati. Čez eno leto se prepir ponovi in se razširi po celem mestu.

TRETJI ZGLED (O PIŠČETIH)

Svetokriški zakoncem sporoča, da morajo biti v zakonu potrpežljivi. Kar podkrepi z zgledi.

Prvi zgled je pozitivna, druga dva pa sta negativna. Pridige Svetokriškega so napisane v primorskem pogovornem jeziku in ne v književnem jeziku.

9. RAZSVETLJENSTVO NA SLOVENSKEM

Obdobje se začne leta 1768, konča pa se leta 1819 ko umre Žiga Zois in Valentin Vodnik. V tem obdobju nastanejo literarna in pol literarna dela.

LITERARNA DELA SO:

- Pesmi za pokušino (Valentin Vodnik)
- Linhartovi komediji
- Pesniški zbornik-pisanica

POL LITERARNA DELA SO:

- Šolske knjige
- Priročniki
- Zgodovinske knjige
- Prvi časopis

SLOVENSKI PREDSTAVNIKI IN NJIHOVA DELA

- Valentin Vodnik-Pesmi za pokušino
- Anton Tomaž Linhart- Matiček se ženi in Županova Micka
- Marko Pohlin-Kranjska gramatika
- Žiga Zois

XI. ANTON TOMAŽ LINHART-TA VESELI DAN ali MATIČEK SE ŽENI

Matiček in Nežka se nameravata poročiti. Baron hoče Nežko zapeljati, zato mu Baronica, Matiček in Nežka pripravijo past. Baron dvori tudi županovi hčerki Jerici, zato iz gradu nažene študenta Tončka, ki je hkrati zaljubljen v Jerico in Baronico. Proti Matičku je Smrekarica, oskrbnica gradu na dolenskem vložila tožbo. Pred leti mu je posodila nekaj denarja, zdaj pa ga pogodba obvezuje da se mora z njo poročiti saj denarja ni vrnil. Razkrije se da je Smrekarica Matičkova mama, Žužek pa oče. Matička so kot otroka ugrabili cigani, ko se pripravlja poroka Matička in Nežke, Nežka po barončevem naročilu, v pismu barona povabi na zmenek. Matiček pogovor prestreže i podvomi v Nežko. Zvečer se v dveh utah zvrstijo številne zamenjave. Barona osramotijo, Matiček in Nežka dobita trikratno doto, poročita pa se tudi Smrekarica in Žužek.

10. EVROPSKA ROMANTIKA

Romantika je bilo umetnostno obdobje, ki je v Evropi prevladovalo med letoma 1800-1830.

ZNAČILNOSTI ROMANTIČNE KNJIŽEVNOSTI

- Usmerjenost v izpovedovanje čustev
- Bogata domišljija vere v usojenost in naključje
- Prevladuje lirika, v epiki nastajajo pesnitve, dramatike skoraj ni
- Več poezije kot proze-romani
- Jezik je zapleten

XII. ALEKSANDER SERGEJEVIČ PUŠKIN-JEVGENIJ ONJEGIN

Govori o Jevgeniju Onjeginu, ki se je rodil v premožni družini. Pripadal je visokemu družbenemu sloju v Rusiji in bil lepo vzgojen. Kot vsak mladenič je tudi on rad hodil na zabave, vendar se jih je kmalu naveličal. Nato je poizkusil s knjigami, toda ga tudi to ni zanimalo. Ko mu je umrl oče, so njegovi upniki na vsak način hoteli dobiti dediščino. Ker je bil Onjegin miren človek in se ni hotel prepirati, jim je vso dediščino prepustil. Njegove žalosti pa ni bilo konec. Kmalu po očetovi smrti je umrl stric, po katerem je podedoval tovarne, gozdove in pašnike. Preselil se je na podeželje, kjer se je sprva dolgočasil z ogledovanjem zapuščine, nato pa dal svojo zemljo v najem. Ker je bil dokaj bogat in pomemben, so ga hoteli sosodje obiskati, čeprav se jim je zdel čudaški in vase zaprt človek. Spretno se jim je izmikal toliko časa, da so se naveličali. V tem času pa je v soseščino prišel Vladimir Lenski, pravo nasprotje Onjeginu. Postala sta dobra prijatelja in veliko prostega časa prebila skupaj. Lenski se je zaljubil v Olgo Larin, sosedovo hči in nekega dne v spremstvu Onjegina odšel k njim na obisk. Tam je Onjegin srečal Tatjano, Olgino sestro, ki se je zaljubila vanj. Ker ga nato nekaj časa ni bilo na obisk, je od Tatjane prejel ljubezensko pismo. Sestala sta se v parku pri hiši, kjer ji Onjegin pove, da ga ne zanima zakonsko življenje in da ni zaljubljen vanjo. Opozori pa jo tudi, naj ne odkrije srca vsakomur, ker bi jo kdo lahko le izkoristil. Prišla je zima in z njo tudi Tatjanin god. Na praznovanje je s pomočjo Lenskega prišel tudi Onjegin. Tatjano pa se je med nazdravljanjem lotila omedlevica. Ker je Onjegin mislil, da gre za potegavščino, je v svoji jezi in želji po maščevanju Lenskemu cel večer osvajal in plesal z Olgo. Ko je Lenski to videl, je nemudoma odšel z zabave in Onjeginu poslal pismo, s katerim ga je pozval na dvoboj. Naslednjega jutra sta se pri mlinu bojevala s pištolama pa vseh predpisih. Obema je bilo žal, da sta se sprla, vendar nobeden od njiju ni hotel popustiti in zatreti svojega ponosa. Onjegin je tako ubil Lenskega, ter se odpravil na potovanje. Olga je Lenskega prebolela in se poročila z drugim, Tatjana pa ni našla primernega ženina, zato so jo poslali v Moskvo. Tam se je zanjo ogrel Ruski general, katerega je kljub svoji ljubezni do Onjegina vzela za moža. Ko se čez nekaj let zopet srečata, Onjegin spozna, da jo ljubi. Vendar je bilo prepozno, saj je bila Tatjana že poročena in zvesta svojemu možu.

11. ROMANTIKA NA SLOVENSKEM

Obdobje se začne leta 1830, ko v Prešernovem ustvarjanju prevladujejo romantične prvine in se konča leta 1848. Poleg Prešerna sta bila v tem obdobju pomembna tudi Mitja Čop in Jernej Kopitar. Čop je bil jezikoslovec, literarni zgodovinar in teoretik. Odlično je poznal evropsko književnost saj je bil poliglot. Obvladal je kar 19 jezikov. Kopitar pa je bil ocenjevalec knjig. Leta 1809 je izdal SLOVNICO SLOVESNSKEGA JEZIKA NA KRAJNSKEM, KOROŠKEM IN ŠTAJERSKEM, ki je bila žal napisana v nemščini. Nastajati začnejo slovenske pesmi, ki so primerljive z evropskimi književniki.

OBDOBJA PREŠERNOVEGA USTVARJANJA

- 1. OBDOBJE – MLADOSTNO** do leta 1830, prevladujejo razsvetljenske in pred romantične pesmi (Povodno mož, Turjaška rozamunda)
- 2. OBDOBJE – ZRELO** od leta 1830 do 1840, izrazito romantično, v tem obdobju je ustvaril najpomembnejša dela (Krst pri Savici, ki ga je posvetil Matiji Čopu, Sonetni venec, Sonetni sreče)

- 3. OBDOBJE – POZO** po letu 1840, umiri se po življenskih preizkušnjah, pesmi postanejo lahkotnejše (Zdravljica)

XIII. FRANCE PREŠEREN – KRST PRI SAVICI

Pesnitev je sestavljena iz treh delov:

- Posvetilni sonet Matiju Čopu
- Uvod
- Krst

Uvod pripoveduje o boju med kristjani, ki jih poveljuje Valjhun in pogani, ki jih poveljuje Črtomir. Pogani se pred kristjani skrijejo v Ajdovski dvorec, kjer jim po šestih mesecih zmanjka hrane. Odločijo se za način preboja a pred vrati jih pričakajo nasprotniki. V boju umrejo vsi, preživi le Črtomir.

V krstu se obupani Črtomir po porazu ves obupan zateče k Bohinjskemu jezeru. Pred samomorom ga reši misel na Bogomilo. Ko jo po posredovanju ribiča znova sreča. Mu pove. Da se je pokristjanila, prepričal jo je Kristusov nauk o ljubezni, ki ga je oznanjal duhovnik, nekoč tudi sam pogan. Kršanska obljuba večnega življenja po smrti ji je dalo upanje v večno srečo z njim, saj njuna zemeljska združitev ni več mogoča. V strahu za njegovo življenje se je namreč zaobljubila, da postane nuna, če Črtomir preživi. Zato prosi Črtomirja, naj se pokristjani . to res stori, postane pa celo duhovnik, ki oznanja novo vero.

12. EVROPSKI REALIZEM IN NATURALIZEM

ZNAČILNOSTI

- Umetnostna smer, ki je skušala čim bolj zvesto posnemati resničnost
- Prikazovanje vsakdanjega in resničnega življenja
- Književne osebe so običajni ljudje predvsem nižjega stanu in izobrazbe, ki živijo skromno življenje
- Jezik je realističen
- Poudarjeno je razumsko dojemanje življenja in sveta

VRSTE REALIZMA IN NJEGOVI PREDSTAVNIKI

- **ROMANTIČNI REALIZEM**, v romanih so prisotne še romantične sestavine (Balzac, Stendhal)
- **SOCIALNO-SENTIMENTALNI REALIZEM**, prikazuje socialno ogrožene ljudi (Dickens, Oliver Twist)
- **OBJEKTIVNI REALIZEM**, objektivno in nepristransko prikazovanje stvarnosti (Flaubert, Tolstoj, Ana Karenina)
- **PSIHOLOŠKI REALIZEM**, poglobljena analiza človekove duševnosti (Dostojevski)
- **POETIČNI REALIZEM**, prepletanje realističnih in idiličnih moralnovzgojnih sestavin (Keller, Storm)
- **IMPESIONISTIČNI REALIZEM**, vpletanje impresionističnih postopkov (Čehov)

LITERARNE VRSTE IN ZVRSTI

Najmočneje se uveljavi v epiki. Najpogostejša literarna zvrst sta roman (družbeni, meščanski, kmečki, ciklični roman) in novela (prikazuje osebe in dogodke iz sodobnega, vsakdanjega podeželskega in mestnega sveta). Pogosta literarna zvrst je tudi dramatika in sicer prevladuje težnja drama, družbenokritične in psihološke drame. Najmanj se uveljavi v liriki.

NATURALIZEM

Razvije se po letu 1870. Najpomembnejši predstavnik je Emile Zola, ki je na podlagi Tainovega nauka (na človeka vplivajo čas, dednost in okolje) razvil teorijo eksperimentalnega romana – v njem pisatelj z usodami ljudi dokazuje, da to drži. Književne osebe so ljudje z družbenega dna, prikazane v socialni in moralni bedi. Snov razširi na vsa področja tudi takšna, ki so se prej iz moralnih razlogov zdela za književno upodabljanje neprimerna, npr. alkoholizem, beda, prostitucija...

XIV. GUSTAV FLAUBERT – GOSPA BOVERY

Zgodba se prične z Charlesovim odraščanjem, tako, da najprej pomislimo, da je glavni junak knjige Charles. Charlesu po študiju medicine ženo izbere mati. V odnosu s svojo ženo nima Charles skoraj "nobene besede", životari in ji hlapčuje, a kmalu po poroki mu le ta umre. Po ženini smrti okrepi obiske pri nekem svojem bivšem pacientu, ki je imel simpatično hči Emo, v katero se je Charles zaljubil. Ne dolgo po ženini smrti je sledila poroka in dokaj umirjeno življenje v Tostesu. Monotonost njunega življenja je razblinil le kratek obisk na gradu nekega markiza, kjer Ema prvič začuti željo do prešuštvovanja. Sledi selitev v Yonville, kjer Charles dobi službo okrajnega zdravnika. Emi in Charlesu se kmalu po selitvi rodi hči Bertha, katere rojstvo pa v Emi povzroči nek negativen odnos do Charlesa. Prav tako pa se po hčerinem rojstvu Ema začne sestajati z Leonom, ki je pri okrajnem lekarnarju za praktikanta. Bolj, ko se navezanost na Leona veča, večje je Emino sovraštvo do moža. Leonov odhod iz Yonvillea Evo potre, a ne za dolgo, kajti spozna Rodolpha, ki jo osvoji na regijskem poljedeljskem semnju. Ema postaja v ljubezni do Rodolpha vse bolj vsiljiva, kupuje mu spominke in ga že spodbuja k temu da bi se z njo odselil, Rodolphe pa se s tem ni preveč strinjal in jo je zato zapustil. Emi se je zaradi tega zmračil um in hudo je zbolela. V tem času je za njo skrbel njen mož, kljub temu, da ga je žena odkrito sovražila. Nekega dne Charles Emo odpelje v gledališče, kjer zakonca srečata Leona in ponovno vzplamti stara ljubezen. Ema se zato začne z njim shajati v mestu Rouen, kjer je imel Leon svojo službo. Za obiske Leona v Rouenu je bilo potrebno veliko denarja, zato se je Ema pričela zadolževati, kar pomeni začetek njenega propadanja. Mužu krade denar, vendar pa je do njega vedno bolj prijazna. Zaradi dolga se na hišo razpiše rubež, zato začne Ema obupano iskati denar, s katerim bi plačala menice. Denarja ne dobi niti pri Leonu niti pri Rodolphu, zato si nato sama vzame življenje. Charles Emo še po smrti časti in zato duševno in fizično propade. Kmalu tudi sam umre, njegovo hči pa vzame na skrb neka revna teta.

DOGAJALNI PROSTOR IN ČAS

Roman je nastal na podlagi časopisne novice, zato sklepamo da gre za 40. leta 19. stoletja. Dogajalni prostor sestavljajo trije različni kraji povezani z tremi moškimi, ki so odigrali ključno vlogo v Eminem življenju. Tri delnost je povezana z dogajalnim časom.

KNJIŽEVNE OSEBE

EMMA je romantično bitje, ki ne sprejema stvarnosti, doživeti želi romantično ljubezen o kateri bere v romanih. Okolje ji tega ne omogoči, obnaša se nezrelo, sebično, vse svoje življenje podredi iskanju stvarne ljubezni.

CHARELS je povprečen moški, vendar ženo izredno ljubi saj od žalosti tudi umre.

RODOLPHE je ženskar, ne želi si globlje zveze.

LEON je sprva romantičen, kasneje pa začne na življenje gledati bolj stvarno in ga Emmina strast začne plašiti.

LEKARNAR IN TRGOVEC sta človeka, ki se odlično prilagodita stvarnosti da imata čim več koristi.

PERSONALNI PRIPOVEDOVALEC

Ta je v romanu prevladujoč gre za prikaz dogajanja, ki ga vidi in občuti književna oseba.

SPOROČILO

Previsoka pričakovanja in hrepenenje, ki niso možna v stvarnosti so za človeka lahko pogubna in niso pozitivni.

XV. HENRIK IBSEN – NORA – HIŠKA LUTK

Nora in Torvald živita v zakonu, ki je navidez srečen in urejen. Vendar se izkaže, da Torvald razmišlja zgolj o karieri in ugledu, družino pa ima za vzorno razkazovanje. Nora se je pripravljena žrtvovati za možovo in družinsko srečo, zato se podreja vlogi igravke. Nato pa se pojavi notar, ki začne Noro izsiljevati. Boji se za svojo službo, ker je namenjena Norini mladostni prijateljici Lindejevi, novi direktor pa ga ne mara, ker je v preteklosti ponaredil podpis. A tudi Nora je v preteklosti ponaredila očetov podpis, da bi rešila moža, ki je nuno moral na zdravljenje. Torvaldu o tem ni nikoli povedala, temveč je bila ponosna na svojo skrivnost, ki je možu rešila življenje. Notarju je sicer redno vračala naskrivaj izposojeni denar, vendar jo on sedaj stiska zaradi ponarejenega podpisa. Ponaredila ga je, ko je oče ležal na smrtni postelji in ga ni hotela pretresti še z zadolžnico, potem pa je napisala še napačen datum. Krogstad napiše pismo Torvaldu Helmerju, s tem pa ogrozi Norin in njegov ugled v banki, in mu v njem razkrije resnico. Nora sprva verjame, da ji bo mož odpustil, želi si, da bi bil ponosen nanjo, na njeno žrtev. Vedno bolj pa jo je strah, da bo reagiral drugače. Medtem Lindejeva Krogstada sicer prepriča, naj Nori vrne usodno zadolžnico, vendar je že prepozno. Ko Torvald izve resnico, je zgrožen, misli samo nase in svoj ugled, hvaležnosti ali ljubezni ne pozna. Ženi očita, da mu je uničila vso prihodnost. Potem dobi Nora zadolžnico po pošti. A zdaj že ve, da mora stran. Obleče se in gre v noč, vrne se v svoj rojstni kraj.

KNJIŽEVNE OSEBE

NORA

Poročena je s Torvaldom, ki mu skuša nenehno ugajati, zato se zdi na začetku otročja in nezrela, vendar s tem ohranja videz srečnega zakona. Ponosna je, ker je možu omogočila zdravljenje in mu je rešila življenje, čeprav se on tega sploh ne zaveda. Ker je ponaredila podpis, se boji za možev ugled in se je zanj ponovno pripravljena žrtvovati. Vendar razočarana spozna, da on misli samo nase in na to, kaj bodo rekli drugi, zanj je videz pomembnejši od resnice in odkritosti. Zato se odloči tako ponarejen zakon in družbo zapustiti.

TORVALD

Je advokat, novopečeni direktor banke. Svojo ženo ima za lutko, z njo se tudi tako pogovarja, pomembno je, da je lepa, zato ji ne dovoli jesti sladkih mandeljčkov, je moralist, vedno mu je videz pomembnejši od resničnih vrednot. Pravzaprav je žrtev ozkega okolja, v katerem je odraščal in živel.

13. MED RONATIKO IN REALIZMOM NA SLOVENSKEM

Obdobje traja od leta 1848 do leta 1899. Glede na prevladujočo smer realizma govorimo o dveh fazah tega obdobja:

OD LETA 1848 DO 1881 (ROMANTIČNI REALIZEM)

Realizem je v tej fazi še neizrazit, v delih prevladuje romantika, vsebuje še razsvetljenske in pred romantične značilnosti. Predstavniki so:

- Fran Levstik
- Josip Stritar
- Josip Jurčič
- Simon Gregorčič
- Simon Jenko
- Janez Trdina

OD LETA 1881 DO 1899 (POETIČNI REALIZEM)

Realizem prihaja bolj v ospredje, predvsem v delih Janka Kresnika. V besedilih Ivana Tavčarja in Antona Aškarc pa gre še vedno za romantični realizem. V 90 . letih se za kratek čas pojavi naturalizem, predvsem v delih Frana Govekarja.

LITERARNE VRTE IN ZVRSTI

Prevladuje epika oz. pripovedništvo. Literarne zvrsti so novela, roman in povest. Aškarc ustvarja tudi epske pesmi in sicer balade in romance. Lirike je manj, v ospredju sta predvsem Simon Jenko in Simon Gregorčič. Dramatika je bila zelo slabo razvita, nastalo je nekaj dramskih poskusov, ki nimajo prave umetniške vrednosti.

POMEN OBDOBJA

Največja pridobitev je rojstvo slovenske pripovedne proze. Leta 1866 dobimo prvi slovenski roman Josipa Jurčiča – Deseti brat.

XVI. SIMON JENKO – TILKA

Tilka je petindvajset let star fant. Nekega dne pri večerji pa mu oče pove, da je že skrajni čas, da se oženi. Ker pa se Tilka ni najbolj spoznal na to področje, mu je oče izbral dekle, hči starega Pahovca, s katerim se je oče dobro poznal. Tilka se je odpravil spat. Posteljo je imel na podstrešju in je lahko skozi špranje gledal v črno noč. Ponoči je Tilka v sanjah prehodil celo pot od hiše in vse do Pahovca, katerega je poiskoval prositi za roko njegove hčere, toda nikakor ni mogel izdavit

pravih besed. Nato je snubitev kar preskočil in hiša je bila naenkrat polna svatov. Tilka je začel plesati toda zbudilo ga je brcanje v deske. Zjutraj se je takoj po zajtrku začel oblačiti v očetovo obleko, ker je svojo dal krojaču, da mu jo bo počrnil. Čeprav je oče govoril kako lepo mu hlače padejo, Tilki niso bile všeč, zato je, da so bile videti bolj polne, spodaj oblekel svoje prtene hlače. Toda Tilko je mučilo še eno vprašanje, kaj reči, ko stopi v hišo. Zato mu je oče vse lepo razložil. Sedaj je poznal celoten potek, zato se je podal na pot. Hodil je bolj potuhnjeno, da ga slučajno ne bi kdo videl v tej smešni odpravi. Bolj kot se je bližal hiši, bolj mu je bilo tesno pri srcu, ko pa je prišel skoraj do vrat, so ga potokle besede njegove "bodoče" žene, njenemu očetu: "En tuk neumen... široke hlače... ". Tilka se je obrnil, zbežal proti domu in kljub smehu cele Pahovčeve družine tekkel, kolikor so mu dale noge.

XVII. IVAN TAVČAR – VIŠOŠKA KRONIKA

Roman je sestavljen iz dveh delov. Zgodbo pripoveduje Izidor Khallan in je pravzaprav zgodba njegove rodbine. Kraj dogajanja je postavljen na Visoko, posestvo v Poljanski dolini (lastnik tega posestva je bil nekaj časa tudi Tavčar). Izidor pripoveduje o svojem očetu Polikarpu Khallanu, kako si je posestvo pridobil z zločinom. V 30-letni vojni na Nemškem je Polikarp s so vojakom Lukežem in Schwerzkoblerjem ukradel švedsko blagajno. Nato je Lukeža ogoljufal, Schwerzkoblerja pa ubil in si prilastil celoten plen. Kupil si je dve visoški kmetiji in Lukeža vzel za hlapca. Rodila sta se mu dva sinova Izidor, ki je postal kovač, in Jurij, ki ga je napotil študirat. V tistem času pride na Visoko stara Pasaverica in Polikarp v njej spozna Schwerzkoblerjevo ženo. Pasaverica umira in prosi Polikarpa, naj nekaj denarja izroči njeni vnukinji na Nemškem, še prej pa prekolne neznanega morilca svojega moža. Polikarpa to tako pretrese, da zboli, Izidorju pa naroči, naj gre na Nemško po Agato in se z njo poroči, če ga hoče za moža, sicer pa naj izplača polovico od obeh kmetij. Zaupa mu tudi svojo zgodbo in zločin iz vojne. Ukaže mu še, naj razdere zaroko z Margareto, češ da zanjo ponujajo premalo dote. Nato umre kot eden izmed zadnjih protestantov. Z Agatinim prihodom se začne drugi del romana, ki je posvečen Izidorjevi zgodbi. V Agato se zaljubita Izidor in Jurij, prav tako pa tudi Marks Wulffing, brat nekdanje Izidorjeve neveste, ki je prišel na Visoko za hlapca. Agati je bolj všeč Jurij, ker pa je zavrnila Marksa, jo je ta razglasil za čarovnico. V Loki je sledil preizkus z vodo, če bo Agata prišla živa iz reke, kamor jo je poslal škof sodnik, ni čarovnica, če pa bo utonila, bo dokazala čarovništvo. Ko je Agata zabredla v reko, je za njo skočil Jurij in jo rešil. Marksova sestra Margareta je izpovedala, da je brat lagal. Izidor je Agato izgubil zaradi nemožatosti. Agata in Jurij se poročita ter prevzameta posestvo na Visokem. Izidor odide na vojno za 11 let. Vrne se hudo ranjen in se, po Agatinem nasvetu, poroči z Margareto. Nato sledi pripis, v katerem izvemo, da je Izidor umrl leta 1710, še prej pa se mu je rodil Georgius Postumus. Za kugo sta 6 let kasneje umrla tudi Jurij in njegova hčerka Marija Ana. Na Visokem tako zdaj živita obe materi, Agata in Margareta, Jurijeva hči 19-letna Suzana in Izidorjev sin Georgius, ki hoče postati duhovnik.

PRVI ODLOMEK: Oče in sin

Izidor Khallan pripoveduje o svojem očetu Polikarpu kot trdem, temnem in brezsrčnem gospodarju na visoški domačiji. Čeprav so bili dobro preskrbljeni, je v

hiši vladalo brezbožje. Oče je bil velik ter plečat in je s kletvijo, trdo besedo ter tepežem vlival strah v kosti hlapcem, deklam in celo lastni ženi ter otrokom. Z ženo Barbaro je grdo ravnal in jo večkrat udaril, čeprav je zgledno gospodinjala. Po rojstvu drugega sina Jurija se je preselil v klet in spal tam. Večkrat so ga slišali v spanju kričati v nočnih morah; očitno mu je nekaj ležalo na vesti. Pri dvanajstih letih je mati prvič peljala Izidorja v Škofjo Loko, kjer je pri prodajalcu zagledal lep samokres, ki pa je bil predrag, da bi ga lahko kupil. Po vrnitvi domov je opazil, da so odprta vrata očetove izbe. Izmuznil se je noter in na tleh našel beneški cekin, ki bi zadoščal za samokres. V tistem pa se je v klet vrnil oče in pobesnel, ko je tam ugledal Izidorja. Da bi ga naučil obnašanja, da se ne sme krasti, mu je z majhno furlansko sekirico odsekal polovico mezinca. Ta dogodek je Izidorja v življenju še večkrat preganjal.

DRUGI ODLOMEK: Izidorjeva krivda

Po čarovniški sodbi v Škofji Loki so se Izidor, Jurij in hudo vznemirjena Agata vračali domov; Izidor in dekle na konju, Jurij pa ob njem. Med potjo je Agata z žalostjo in razočaranjem ogovorila Izidorja, češ da je tudi on verjel Marksovimi besedami in jo tako skoraj poslal na grmado. Prosila ga je, naj dovoli še Juriju malo na konja. Ko je Izidor opazoval mlada dva v sedlu, se mu je začela zbuhati vest. Spoznal je, da je bila Agata nedolžna in da je bil v resnici v Loki na preizkušnji on, priložnost pa je zapravil in izgubil dekle. Krivda mu je narekovala tako pokoro zase kot tudi za grešnega očeta. Ko so se proti jutru bližali visoškim kmetijam, se je že odločil, da je prepustil bratu in Agati ter tako popravil krivice in si ozdravil dušo. Agata je bila obsojena da je čarovnica in sodba je potekala v reki Sori v Loki – če ni čarovnica, se bo živa vrnila iz vode. Zbrala se je velika skupina Ločanov in molila zanjo ter vzdikala: >> Usmili se je!<< A to ni pomagalo, da bi bila sodba preklicana. Agata je počasi začela stopati v vodo in hodila vedno globlje. Kmalu ji je voda zmočila obleko in ljudje so lahko videli njeno suho telesce. Voda jo je kmalu izpodnesla in padla je vanjo. Takrat pa je iz množice stopil Jurij in jo dvignil ter odnesel iz mrzle vode na drugi breg reke in od nesmiselne sodbe. Kmalu so Agato obstopile ženske in jo zakrile, saj je več kazala kot zakrivala, ter jo odvedle na varno. Agata je bila osvobojena, oproščena in vsi so morali spoznati, da ni čarovnica.

KNJIŽEVNE OSEBE

POLIKARP je postaven in močan mož. V vojski je živel življenje polno trpljenja in trpinčenja in celo ropal ter moril. Je grob, nasilen, osoren brezsrčen gospodar. Agresivnost ga ne zapusti tudi v pozni starosti. Njegovo podobo sta najbolj izoblikovali vojna in občutek krivde.

IZIDOR je bil kot otrok boječ, prestrašen, pod vplivom materine nežnosti in očetove grobosti. Poleg stalnega očetovega vpliva nanj vplivata tudi vera in čas. Vse to ga spremeni v slabiča. Njegova spreobrnitev je zato toliko bolj presenetljiva. Jasno se zaveda svoje krivde in napačnega ravnanja, zato na koncu Juriju prepusti domačijo in Agato.

JURIJ je povsem drugačen kot Izidor. Popolnoma je neobremenjen in svobodnejši od Izidorja. Za učenje ni navdušen, je pa zato toliko bolj zagret za kmečko delo. Je

izvrsten plesalec in rad dvori dekletom - do Agate se obnaša nežno ter jo opogumlja. Jurij je vsekakor najbolj pozitivna oseba romana.

AGATA je pridno, lepo dekle. Hitro se prilagaja in je zelo družabna ter hkrati zelo pobožna in izobražena. Je nežna, ljubeča in velikokrat ji kdo stre srce, vendar pa svojo bolečnino ne kaže navzven.

XVIII. SIMON JENKO – OBRAZI

Obrazi je cikel pesmi, katerega avtor je Simon Jenko, v književni obliki obraza. Cikel združuje 21 pesmi in je morda avtorjevo najpomembnejše lirsko delo. Pesmi govorijo o naravi in življenju nasploh. Cikel je nastajal več let, prvič pa so bile pod tem naslovom pesmi objavljene leta 1858. Uvodni obraz je brez označene številke (*Vstala je narava*), vse druge pesmi so oštevilčene. Sprva je v obraze vključil tudi domovinske pesmi, a jih je kasneje izključil. V ciklu lahko opazimo več idejnih teženj. V uvodnem obrazu najdemo programski pomen. Pove, da so pesmi podobe ali slike, ki so več kot le stvarna podoba zunanjega predmeta, sveta. Predmet je neodvisen od avtorja, ki je ustvaril podobo. Ustvarjalec slika predmet, kot ga vidi od zunaj. Program obrazov je realističen.

V ciklu Obrazi lahko najdemo 4 skupine pesmi:

- romantične, ljubezenske pesmi - zanje je značilno, da je narava personificirana in je subjekt z njo v soglasju
- romantične pesmi, v katerih odseva človekova subjektivnost
- deziluzije ali razočaranja - premik v realizem, neskladje med človeško subjektivnostjo in stvarnostjo zunanjega sveta; narava človeka sploh ne opazi; stvarnost je močnejša, človek je
- realistični obrazi - svet je sprejet kot stvarno dejstvo

XIX. ANTON AŠKARC – MEJNIK

Martin se je po dobri kupčiji na sejmu, kjer je prodal nekaj volov, vračal domov. Šel je skozi gozd, kjer naj bi strašilo. Martin se je spodbujal, naj ga ne bo strah, saj je včasih pri vojakih cele noči stal na straži. Ko pa je prišel do gozda, je nenadoma iz teme zaslišal glas. Duh se je izpovedoval, saj je, ko je bil še živ, premaknil mejnik za dva sežnja na sosedovo stran. In zdaj to breme nosi s seboj. Kar naenkrat pa se je zablistalo in Martin je zagledal prd seboj soseda Vida, ki je na ramah nosil mejnik. Martin jo je hitro popihal domov. Naslednje jutro pa je izvedel, da je ponoči umrl njegov mejaš - sosed Vid. Na videz gre za grozljivo balado, kakršno so gojili na koncu 18. stoletja nemški pred romantični pesniki. Vendar je dogajanje v Mejniku dvoumno, ker ne vemo, ali gre za resničen dogodek ali za pijančev privid. Prva možnost bi bila romantična, druga pa kaže na večjo bližino realizma. Ta možnost je verjetnejša, saj tudi motiv boja za zemljo opozarja na stvarne življenjske razmere. Kljub temu je baladna zvrst v tej pesmi še zmeraj povezana z romantičnim izročilom, sodobno kmečko življenje se še zmeraj prikazuje s pomočjo ljudske domišljije, pripovedk in vraž.

14. EVROPSKA MODERNA

Obdobje se začne v Franciji okoli leta 1860. Razvijejo se tri različne smeri nova romantika, dekadenca in simbolizem, ki imajo kar nekaj skupnih značilnosti:

- upor proti realizmu in naturalizmu
- subjektivnost
- prevladuje izpovedovanje

Razlika med vsemi tremi smermi se kaže v različne pojmovanju izjemnosti posameznika, ki je središče literature.

NOVA ROMANTIKA

Izjemnost posameznika je v čustvenem dojetju sveta. Ta smer nadaljuje in stopnjuje nekatere poglobitve značilnosti romantike, kot so: nasprotje idealom in stvarnosti, fantastičnost in izpoveduje doživetje, občutje, čustev in razpoloženj.

DEKADENCA

Posameznikova izjemnost se kaže v njegovi čutni sferi, v njegovi čutni preobčutljivosti in njegovi dojemljivosti za najrazličnejše čutne dražljaje, tudi za patološke in perverzne, ki jih odprto sprejema, zato da bi dosegel stanje omame. Najpomembnejši dekadencijski motivi so: čutna omama, praznота, smrt, lepota in videnje.

SIMBOLIZEM

Posameznikova izjemnost se kaže predvsem v njegovi duhovni zmožnosti, da je dojemljiv in odprt za višjo resničnost, ki je posamezniku dostopna samo po mistični poti, po poti institucije, ki dobrih konkretnih detajlih odkriva duhovno sporočilo in jih dojema kot simbole. To globljo duhovno resničnost najbolje ponazarja prav umetnost, in to predvsem tista, ki je kar najbolj odmaknjena od konkretne stvarnosti, prevladujejo sanje, podzavest, mističnost in fantazija.

IMPRESIONISTIČNI SLOG

Zanj je značilno podajanje trenutnih in neposrednih čutnih vtisov, ki kažejo na harmonično skladnost med podobami zunanjega sveta in človekove notranjosti, pri tem pa je človekova potopljenost v drobne detajle takšna, da je pogled na celoto zamegljen.

XX. OSCAR WILDE - SALOMA

Saloma je dramsko delo z biblično – zgodovinsko osnovo. Dogajanje poteka na dvoru kralja Heroda, njegove žene Herode in njuje hčerke Salome. Ker Johanaan (Janez Kresnik) javno napada grešno življenje dvora, ga da Herod zapreti. Razvajena princesa Saloma si ogleda in se vanj zaljubi (zanimiv ji je zato ker jo zavrača). Johanaan njeno dvorjenje zavrne in postane zanjo nedosegljiv. V Salomi se prebudi strasten erotičen nagon, ki jo sili, naj se za vsako ceno polasti Johanaana, živega ali mrtvega. Sledi zabava na kateri Herod prosi Salomo naj odpleše »ples sedmih tančic« in ji zanj obljubi karkoli. Saloma si zaželi glavo Johanaana. Herod sprva okleva, a nazadnje le popusti. Saloma dobi prerokovo glavi in jo poljubi, Herod pa jo da ves zgrožen ubiti.

DEKADENČNA DRAMA

Najizrazitejši dekadencijski motiv je Salomina čutna ljubezen do preroka, njen erotični nagon in nebrzdana strast. Svet, ki je prikazan v igri, je izjemno, omamen, drugačen vsakdanjosti. Pojavijo se tudi novoromantični motivi.

TRAGEDIJA

Osebe prihajajo iz višjega sloja. Temeljni dramski konflikt je med Salomino čutno in prerokovo duhovno ljubeznijo, ki vidi v tragični konec. V igri je izpeljana tudi enotnost kraja, časa in dogajanja.

POETIČNA DRAMA

Obraavnava lirsko snov v izrazitem poetičnem slogu. Pogosto je pisana v verzih ali v obliki močno ritmizirane proze. Slog Salome je poetičen, privzdignjen. Veliko je primer, nasprotji in ponavljanj.

15. MODERNA NA SLOVENSKEM

Začne se leta 1899, ko izideta dve pesniški zbirki:

- Ivan Cankar – Erotika
- Oton Zupančič – Čaša opojnosti

Konča se leta 1918, ko umre Ivan Cankar in se konča 1. svetovna vojna.

POMEN OBDOBJA

Prvič v zgodovini slovenske književnosti se enakovredno razvijejo vse tri literarne zvrsti. Prevladuje nova romantika in simbolizem.

PRECTAVNIKI

- Ivan Cankar
- Oton Zupančič
- Dragotin Kette
- Josip Muren – Aleksandrov

LIRIKA

Pojavi se v delih vseh štirih predstavnikov. Čeprav je Cankar prenehal s pisanjem po prvi zbirki. V njen se prepletajo prvine nove romantike, dekadence in simbolizma. Slog je bil impresionistični. Ohranjal pa je nekatere značilnosti romantičnega in ljudskega pesništva. **Dramatiko** pa je pisal Ivan Cankar.

EPIKA

Vrh doseže z deli Ivana Cankarja, pisal je romane in povesti. V njih pripoveduje življenje malomeščanskih ljudi. Črtice so njegova naj pomembnejša zvrst.

XXI. DRAGOTIN KETTE – NA TRGU

Na trgu je impresionistična pesem z ljubezensko temo. Je iz novomeškega obdobja. Nastala je leta 1897, ko je bil Kette nesrečno zaljubljen. Vse skupaj se je odvijalo čez noč na mestnem trgu. Pesem je sestavljena in štirih enakovrednih kitic. Vsaka kitica je sestavljena iz deseti verzov. Ritem je sproščen, pesnik pa to doseže s okrasnimi pridevki ter prestopanjem stopic.

OBNOVA

Pesnik v tihi, jasni noči sam stoji na trgu ob vodometu pod Angelinim oknom. Želja njegovega srca se dviguje do okna, za katerim spi Angela, vendar je ne doseže. Pesnikova želja so podobne vodnim kapljam, ki se dvigajo v želji da

dosežejo nebo pa onemoglo padajo na bronasto kotanjo. Pesnikove misli se prav tako zaman poganjajo proti Angeli.

Okrasni pridevki: mestni trg, luna sanjava

Pomanjševalnice: vodice, rosice, vetrc

Posodobitev: noč trudna molči, ne zamudno beži čez mestni trg luna sanjava

XXII. IVAN CANKAR – KOSTANJ POSEBNE SORTE

Črtica govori kostanju, ki je bil drugačen kot drugi kostanji, saj prej ozeleni in en dan dlje cveti. Močen vpliv pa ima tudi na ljudi, saj jih pomlajuje, razvedruje in zaljubljeni se imajo še bolj radi. Neke noči je enooka Marjeta sanjala, da po kostanju lezejo zlati hrošči. Mislila je da je pod kostanjem zaklad, zato je šla kopati. Vendar pod kostanjem ni bilo zlata, ampak je našla le pokopališče – jamo polno kosti.

BESEDILO JE SIMBOLIČNO, SAJ V NJEM NADEMO VEČ SIMBOLOV

- Kostanj je simbol moči, ljubezni, dobrote, zaupanja in življenja
- Marjetin popačen obraz je simbol krute spremenjene resničnosti
- Zlati hrošči so simbol bogastva
- Pokopališče je simbol smrti in uničenj, ki ga prinese vojna

BESEDILO JE ČRTICA SAJ

- Pripoved je zelo kratka
- Vsebuje samo en osrednji dogodek
- Je subjektivno saj je kostanj posebljen in pokopališče je neskončno
- Poudarek je na razpoloženju

XXIII. IVAN CANKAR – NA KLANCU

Roman nam prikaže kruto in zelo krivično življenje glavne osebe Francke, ki celotno življenje živi kot siromak, ki vedno sanja da bo nekoč živel boljše življenje. Roman se prične v noči pred vaškim praznikom, ki nam kot simbol prikaže življenje Francke. Francka skupaj z materjo in sestro Nežko živi v hiši. Mater med Francko in Nežko dela veliko razliko, saj je Francka nezakonska hči, kar izve na koncu romana. Nežko mater povzdiguje, kot da je vredna vse hvale, čeprav se obnaša kot razvajena deklica, Francka pa pravo nasprotje Nežke; Nasprotno od Nežke, je Francka oblečena v razcapana oblačila, Nežka pa po navadi nosi dražja krila in obleke. Naslednji dan poteka na Romarski gori sejem. Francka je bila dogovorjena z kmetom in sorodniki, da jo počakajo in skupaj odidejo z vozom. Čeprav Francka jutranja opravila kar se da hitro opravi vseeno zamudi odhod. Ker si je Francka na sejemu zelo želela oditi se požene za vozom in neustavljivo teče za njim. Ljudje na vozu pa se Francki za nalašč še posmehujejo in jo ponižujejo. Končno se voz upočasni in Francki je omogočeno, da skoči nanj. A v zadnjem hipu ko Francka pleza na voz konj trzne, labilna Francka pa s čelom udari ob voz in omedli. Pomaga ji mimoidoči hlapec, ki izmučeno in umazano Francko vzdigne na voz. Na sejmu je Francka zelo vesela in kljub nezgodi kupi materi in sestri nekaj za darilo. Francka s trebuhom za kruhom odseli k starejši gospe Mariševki. Ta je živela v mračni, zakleti hiši, kjer je Francka služila kot pomočnica – dekla. Vsake toliko časa je mater prišla obiskat gospo Mariševko, tam sta se tudi po več ur

pogovarjale in vsak pogovor se je zaključil s tem, da je mater pobrala ves denar kar ga je Francka zaslužila. Francka je pri opravljanju dela kot dekla dostikrat razmišljala o namišljenem umetniku, ki bo prišel in jo vzljubil. Drugo leto službovanja je ta umetnik res prišel; bil je gospod, ki je uglajeno govoril in bil ravno tako oblečen. Ta umetnik je včasih imel punco po imenu Fani. Ker sta imeni Francka in Fani podobni je tudi Francko začel klicati tako. Francki je bilo to všeč in vzljubila ga je. Po nekaj preteklemu času pa jo je ta sanjski umetnik zapustil, saj kmečko deklo z raskavimi rokami pač ni bilo zanj. Francka je užaljena zbežala nazaj k materi, saj tam vidi edini kraj, kjer bi jo nekdo lahko razumel v svoji nesreči. Ob prihodu Francke domov izmučena zbolijo; ta bolezen traja dlje in po njeni ozdravitvi Francka ne zgleda več kot otrok. Francka za tem dobi novo službo pri načelniku. Podobno kot pri vdovi Mariševki mati vsake nekaj časa pride, da bi pobrala Franckin zaslužen denar. Kmalu za tem se Francka zaljubi v mestnega krojača Toneta Mihova. Tone je bil ugleden in cenjen človek, ki je znal dobro brati, bil je pa tudi član mestnega bralnega kluba. Francko je Mihov očaral z pripovedmi, saj je to najbolje znal. Pravil ji je o prihodnosti v Ljubljani in včasih celo o Ameriki. Francka pa je bila zadosti naivna, da je tem pripovedkam takoj nasedla in tako sta se poročila. Kmalu za poroko je Francka nekako zaslutila, da poroka z Mihovo vseeno ni bila tako dobra odločitev, kot se je na začetku zdelo. In res je njena intuicija pravilno kazala. Nedolgo za tem je v mesto prišel nov krojač, ki je pomenil za Mihova konec. Ta novi krojač je prodajal že narejene obleke iz slabšega materiala za nižjo ceno in postopoma je Mihov tonil vse globlje in globlje z dolgovi. Izkazalo se je, da je ta novi krojač tudi dober govornik, celo boljši od Toneta Mihovega, zato mu je le-ta zasedel tudi mesto govornika, kar je Mihovega dokončno strlo. Ker so bili dolgovi vse večji in večji, denarja pa od nikoder se je Mihov začel zapijati in se skupaj s Francko in tremi otroki preselil na klanec – najrevnejši del mesta. Tam se je začel še bolj zapijati in nekega dne je odšel neznano kam. Tako je Francka podobno kot njena mati ostala sama s tremi otroki. Nekajkrat, ko ni mogla več kam si je sposodila denar od matere. Ta ji ga je po navadi zaničljivo in zviška vrgla po tleh, češ tu imaš, zdaj pa se izgubi. Nekaj časa za Mihovim odhodom se je mati preselila k Francki. Tam je še bolj oslabela in večino dni le ležala. Počasi pa so odraščali tudi Franckini otroci, Tone, Lojze in Francka mlajša. Tako so postopoma odhajali v svet. Tone se je učil za krojača, Francka je hodila v šolo in delala kot deklo, Lojze pa kot najpametnejši v družini odhajal v višjo šolo. Lojzeta so poznala tudi širša gospodá, zato so njemu in njegovi družini obljubljali podporo. Lojze je odhajal na študij v Ljubljano k neki gospodinji, kjer je živelo še nekaj študentov. Mati je včasih odšla z njim, da bi videla kako mu gre, vendar se je Lojze po vsakem njenem odhodu počutil nekako zapuščeno. Francki je med tem umrla mati. Lojze pa je začel med poukom sanjariti in lenariti, zato je nedolgo od tega propadel, tudi obljube gospoda so se vse izjalovile. Sošolci so nanj začeli gledati kot na reveža, ki še za kruh nima. Lojze pa si je vedno želel, da bi družino pripeljal v Ljubljano. Med drugim je mati obiskovala tudi Toneta in mu vsake nekaj časa prinesla tudi nekaj malega denarja. Enkrat pa se je zgodilo, da je mati prišla na obisk, Toneta pa od nikoder ni bilo, pravili so, da ga ni že en cel mesec. Podobno kot brat Lojze se je tudi Tone pokvaril in pustil šolo. Nekega dne je prišel Tone domov na Vrhniko, skoraj slep in

bolan, ni mogel več delati in umrl je dan za tem. Domov se je vrnil tudi Lojze, kjer je našel obubožano mater. Mama je umrla še isti večer.

XXIV. OTON ZUPANČIČ Z VLAKOM

Pesem je pesniški zapis potovanja z doma na tuje; opis spreminja s stilizacijo, podobami in bogatim ritmom v razkošno zaporedje pesniških podob. Osrednji pojem je domovina. Začne se z odhodom vlaka, sledi podoba nočne Ljubljane, Šmarne gore, breze ob progi, ta opis pa prekinja podoba o pošastnem demonu – vlaku. V sredino pesmi je postavljena himnična prošnja domovini. Na koncu pesnik opiše gore, onstran katerih se širi tujina. Začuti razklanost. Želja po domovini, ki bi se širila v nedogled, je neuresničljiva. Tri in dvo zložne stopice. Svoboden verz in rima.

16. EVROPSKA KNJIŽEVNOST V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA - MODERNIZEM

Osrednje literarne smeri z začetka 20. stoletja s skupnim imenom imenujemo modernizem. Ta v literaturo uvaja vsebinske in oblikovne novosti, ki se bistveno razlikujejo od vseh prejšnjih smeri in obdobji. Modernisti vidijo prvo resničnost človekovega sveta v psihični vsebini posameznikove zavesti. Želijo čim bolj natančno posredovati njene predstave, občutja, najbolj skrite misli in dražljaje. Govorimo o **TOKU ZAVESTI**, ki je snov za literarna dela. Nov je tudi pogled na jezik. Da bi lahko ustrezno prikazal zavest mora biti jezik svoboden, neposreden, sproščen v vseh smereh slovnice, razuma in logike. Način prikazovanja zavesti književne osebe imenujemo **NOTRANJI MONOLG**, pripovedovalec pa je **PERSONALNI**.

V modernizem uvrščamo:

- **MODERNISTIČNO OZ. MODERNI ROMAN** – značilna je avtobiografičnost, dogajalni čas in prostor sta pogosto nelogična in razlomljena. Pripovedovalec je personalni. Zgradba oz. FABULA je pogosto nejasna in težko razumljiva. Predstavniki so: Franc Kafka, James Joyce, Virginia Woolf
- **MODERNISTIČNA LIRIKA** - začne izgubljati osebno izpovednost, pesniki opesnjujejo nelogično stanje zavesti ali podzavesti. Poudarjeni sta zvočnost in likovnost jezika. Predstavniki so: George Trakl, Paul Claudel, Vladimir Majakovski...
- **LITERARNE AVANDGARDE** - nastajati so začele po letu 1910. Beseda izhaja iz francoskega izraza, kar pomeni STOPITI NAPREJ. Vsem je skupno razmišljanje revolucije v umetnosti. Zanikajo družbena merila lepote in morale. V avandgardah so se zbirali različni umetniki. Večina je imela svoj MANIFEST-nekakšne literarne programe

LITERARNE AVANDGARDE LOČIMO NA:

- **FUTURIZEM** - usmerjenost v prihodnost, navdušenje za dosežke tehnike, industrije in celo vojne
- **DADAIZEM** - nastal je v Švici, njen začetnik je bil romunski emigrant Tristan Tzara. Nastaja iz protesta zoper vojno, meščanske družbe in njene

kulturne in umetnostne tradicije. Zagovarjal je vrnitev k otroški spontanosti in primitivnosti. Zavzemali o se za avtomatično pisanje brez razumskega nadzora.

- **NAD REALIZEM** - nadrealisti opuščajo logične oblike mišljenja, usmerjajo se v podzavest, sanje, pogoste so vizije oz. videnja. Pišejo brez razumskega nadzora in spontano. Naj pomembnejši predstavnik je Andrea Breton.
- **KONSTRUKTIVIZEM** - gre za konstruiranje nove resničnosti v pesmih se prepletajo besede, matematični simboli, izrezki iz časopisa....
- **KUBIZEM** - gre za geometrizacijo resničnosti

XXV. FRANZ KAFKA-PREOBRAZBA

Gregor Samsa je trgovski potnik, ki delada bi odplačal očetov dolg. Boji se šefa, vedno je na poti, vedno premalo naredi, močno je obremenjen z družino. Živi z zelo strogim očetom, z materjo ki je podrejena očetu in s sestro. Nekega jutra, ko se zbudi, je preobražen v hrošča. Najprej misli, da samo sanja, a kmalu ugotovi, da je res hrošč. Ko so ga domači videli, tega niso mogli dojeti. Zato je obsojen na samoto. Dogajalni prostor je skrčen na Gregorjevo sobo, le skozi majhno okno Gregor vidi nebo, ki je zmeraj pusto, sivo in oblačno. Družina, v kateri ni ljubezni, se ga sramuje in ga hoče uničiti. Ker je Gregor prej vsak mesec prinesel domov plačo, s katero se je družina preživljala, sedaj to ni bilo več mogoče, zato so začeli oddajati sobe. Gregorja so morali ves čas skrivati pred podnajemniki. Zanj nekaj časa skrbi sestra, kasneje pa se tudi ona naveliča. Gregor spozna, da je vsem odveč in da je nezaželen. Zelo oslabi in naredi samomor, tako da se zvali na hrbet. Najde ga služkinja, ga pomete in ga vrže ven. Po Gregorjevi smrti nastopi odrešitev za vse. Družina se po dolgem času odpravi na sprehod. Oče in mati pazujeta razposajeno hčer in ugotovita, da je mlada in lepa in godna za možitev. Zunanji dogajalni prostor se naenkrat razširi in namesto dežja posije sonce. Preteklost je pozabljena, bistvena je samo bodočnost in prihodnost hčere.

OZNAKA OSEB

GREGOR je mladenič, ki trdo dela, da bi preživel družino. Ko se spremeni v hrošča je obsojen na samoto. Po srcu je zelo dober in skromen in družini ne zameri krutega ravnanja z njim. Je zelo ubogljiv in natančen. Nikomur noče biti v breme, zato tudi naredi samomor, da bi družini omogočil lepo življenje.

SESTRA GRETA je edina, ki Gregorju pomaga in pospravlja in si sploh upa v sobo. Vendar se kmalu tudi njej zagnusi. Tudi ona se trudi z delom pomagati družini. Ona je psihično najtrdnjša oseba, ko se Gregor spremeni. Po njegovi smrti se razživi.

OČE najtežje sprejme sinovo preobrazbo. Je tiran in sina se hoče znebiti. Vanj meče jabolka in ga lovi z metlo. Sedaj ko ni mogel več domov nositi plače je bil zanj popolnoma nekoristen.

MATI je ljubeča, a ne zmore tega, da bi prišla v njegovo sobo, ker se ji gnusi. Na začetku jo skrbi in Gregor se ji smili, vendar pa proti koncu ne kaže več čustev do njega.

17. SLOVENSKA KNJIŽEVNOST V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA – EKSPRESIONIZEM IN SOCIALNI REALIZEM

▣ EKSPRESIONIZEM

Vzroki za nastanek tega obdobja so bili predvsem družbeno-politični, stanje med, pred in po vojno je v ljudeh vzbujalo strah, tesnobo, grozo in občutje nemočnosti. Bistvena ideja ekspresionistov se je kazalo v kriku po rešitvi iz izkoriščenega, nemoralnega sveta, ki človeka potiska v hudo notranjo stisko. Glede na to v čem vidijo rešitev, ločimo dve smeri ekspresionista:

- **DRUŽBENOKRITIČNI OZ. SOCIALNI EKSPRESIONIZEM** - rešitev vidijo v revoluciji in spremembi družbenih razmer. V socialnem ekspresionistu je prevladovala lirika. Njegov vrhunec predstavlja pesnitev Srečka Kosovela, vanj pa uvrščamo tudi zgodnja dela Toneta Seliškarja.
- **RELIGIOLOZNI EKSPRESIONIZEM** - rešitev iščejo v bogu oz. v veri. Značilen je za pesništvo Ivana Preglja, a so za njegova dela značilne tudi druge smeri. Ekspresionizem se z drugimi smermi prepleta tudi v delih Slavka Gruma. Pesnika Antona Podbevška uvrščajo med ekspresioniste, drugi pa med dvagardiste. V tem obdobju se je v Novem mestu zgodila akcija imenovana NOVOMEŠKA POMLAD sodelovali pa so Anton Podbevšek, Miran Jarc, Mari Kogoj in Božidar Jakovac.

ZNAČILNOSTI EKSPRESIONIZMA

- Pogoste so vizije oz. videnja v prihodnost
- Krik po rešitvi, ki ponazarja umetnikovo razbolelo notranjost

LITERARNE VRSTE IN PREDSTAVNIKI

LIRIKA prevladuje saj gre za občutji ujetosti in groze. Predstavniki so: Srečko Kosovel, Anton Vodnik, Miran Jarc, Anton Podbevšek, Tone Seliškar...

EPIKA ne govorimo o čistem ekspresionistu, prisotne so tudi druge prvine literarnih zvrsti. Predstavniki so Ivan Pregelj.

DRAMATIKA velja enako kot za epiko. Predstavniki so Slavko Grum.

XXVI. SREČKO KOSOVEL – EKSTAZA SMRTI

Pesem prikazuje smrt Zahodne Evrope. Razpoloženje v pesmi je pesimistično, grozljivo in se stopnjuje. Prikazana je skrajna stiska bivanja. Njegov propad je neizbežen. Šele iz razvalin propada se bo lahko rodil etično čist človek. Pesem je en sam krik po rešitvi. Tema pesmi je občutje kaosa, katastrofe, smrti cele civilizacije.

EKSPRESIONISTIČNI SLOG

- Ekspresionistična težnja po deformiranju realnosti
- Zvočna, besedna in stavčna ekspresivnost
- Besedne zveze, ki ne sodijo skupaj: morja so rdeča
- Kontrastne barve: rdečo morje
- Idejno in miselno so stvari urejene po načelu stopnjevanja
- Sloga je vzvišen in izražen z ponavljanji, vzkliki, pretiravanjem, pripevi, retoričnimi vprašanji in besedami v prenesem pomenu
- **PONAVLJANJA** – lepa, o lepa

- **VZKLIKI** – o, joj, ah
- **PRETIRAVANJA** – tisočkrat mrtvi evropski človek
- **PRIPEVI** – vse je ekstaza, ekstaza smrti
- **RETORIČNA VPRAŠANJA** – joj, v to pokrajino, še v to zeleno...
- **BESEDE V PRENESENEM POMENU** – zlati stolp in bele kupole – bogastvo, blišč

XXVII. IVAN PREGELJ – MATKOVA TINA

V času uporov preprostih kmetov, proti gosposki so bili v letu 1714 na tolminskem obsojeni na smrt z obešanjem in raztelešenjem štirje uporniki. To so bili Janez Gradnik, Kobal Lahernar in Podgornik. Prav tako so mučili tudi njihove druge. Pogubljenje teh nesrečnikov naj bi se zgodilo na Tolminskem oziroma v Gorici. Tja so drli vaški pijanci in ostali radovedneži, da bi si ogledali smrt in raztelešenje teh smrtnikov. Eden izmed pogublencev, Janez Gradnik, je bil nesojeni ženin, Tine, hčerke pijanca Matka. Njen oče izvoljenca svoje hčere ni maral, ker je pod srcem nosila njegovega otroka in bila že zelo visoko noseča. Oče je ubogo Tino zelo karal in preklinjal, toda v srcu jo je vseeno imel rad. Pokazati pa tega ni hotel na noben način. Strašno pa je sovražil vse beriče in orožnike, ki so trpinčili male ljudi. Za njih je veljala njegova parola: » Vsem goljotom vile v vamp!« Ta parola je bila stalno prisotna v besedičenju pijanega Matka. Ko je uboga Tina zvedela kako strašno bodo puntorji mučeni, kako jim bodo biniči in rablji sekali ude, rezali glave in jih obešali na drogove, si je želela da bi čim prej prišla v Gorico in bi še enkrat videla svojega Janeza in se poslovila od njega. Njen oče Matko, ki se je z ostalimi vaščani tudi odpravljal na Tolminsko, je zaslutil, da bo njegova hčerka tudi prišla tja. Ker pa je bil sovražen do nje in je ni maral, ker je nosila Janezovega otroka, jo je zmerjal in zaničeval, se je Tina skrila pred njim in je sama nadaljevala pot na Tolminsko. S to potjo od Trebuše in Šebrel do Kobarida in naprej se je zanj začela velika harvolija. Sama pri sebi je tarnala in vzdihovala: » O Janez, vzela bom tvojo glavo v naročje, poljubljala bom tvoje roke in noge krvave in oči, da bo tvoje dete mir imelo v življenju in bo vedelo kaj sem prestala. Želela si je, da bi čimprej prispela v Solkan in, da bi svojega Janeza videla še živega. Ker pa je bila visoko noseča, ji je bila hitra hoja v veliko breme. S strahom v srcu je nadaljevala pot, se opotekala in ker ni hotela verjeti, da bo zaradi prehitre hoje, prezgodaj rodila. Borila se je sama s seboj in nadaljevala svoje težko pot, kljub bolečinam, ki so se začele pojavljati po celem telesu. V stiski se je zatekla k molitvi. Prosila je Mater božjo, naj pomaga njeni trpeči duši in ubogem in nič krivemu, še nerojenemu detetu. S strahom, bolečinami in s stisnjenimi zobmi je nadaljevala svojo pot. Zdaj si je že želela, da bi se njenemu Janezu čimprej končalo trpljenje. Naenkrat je zaslišala mrliški zvon. Vedela je, da njen Janez ni več med živimi, da je pogubljen in rešen trpljenja. Tako je ugotovila, da je bila vsa njena pot zaman in da nikoli več ne bo videla Janeza, ki so ga že usmrtili. Zdaj si je samo želela, da bi prišla nazaj domov, da bi rodila svoje dete in ga tudi krstila, kot se spodobi. Od silnih porodnih bolečin se ji je že bledlo. Zdelo se ji je, da se je k njen sklonila Marija, da bi ji pomagala v stiski. Vprašala jo je, kje ima kakšno krpico, da bi povila njeno dete. Tina je z zadnjimi močmi kričala in kričala na pomoč. Kmetice, ki so slišale njene krike so izpod mrtve Tine potegnile dete. Matko, je zaman iskal svojo hčer in ker je ni našel, se je tudi on spet vračal

domov. Ni čutil nobenega sovraštva do svoje hčere. V njegovem srcu ni bilo več mržnje do upornika Janeza Gradnika, ki je bil tako kruto pogubljen. Ves čas svoje poti domov je pijani Matko kričal in tulil: » Vsem goljotom vile v vamp!«

XXIX. SLAVKO GRUM – DOGODEK V MESTU GOGI

V drami gre za pripoved o ljudeh, ki trpijo zaradi neizživetosti. Gre za simultano dramo Tisti, ki ima besedo, izstopa v odrski postavitvi tako, da je osvetljen z reflektorjem. Mestna hiša je postavljena brez čelne stene, tako da lahko vidimo v več prostorov hkrati; opazujemo lahko več igralcev, naša koncentracija je motena, gledalec se, glede na svoje interese, odloča, kaj bo opazoval. Torej gledalci gledajo in vidijo različne stvari - individualizacija. Grumova drama je torej simultana drama, umetnik nam kaže življenje v izmišljenem mestu Gogi, kjer žive ljudje, ki so na meji med zdravim in patološkim. Izhaja iz dejstva, da je človek odvisen od svoje podzavesti, skritih želja, ki usmerjajo njegovo življenje. Človek z razumom ne more obvladati podzavesti. Dogodek v mestu Gogi pomeni najboljšo dramo po Cankarju. Kot že rečeno gre za delno patološke osebnosti, za komplekse, spolne neizživetosti, za nasilje, ki človeka, ko odraste, zavrejo in mu ne dovolijo, da bi se razmahnil. Patološke osebnosti so porinjene v dolgočasno, monotono življenje in čakanje, bolešno pričakovanje kakršnegakoli dogodka, ki bi porušil monotonijo. So neaktivne osebe, ki si samo togo želijo spremembe. Sestri Tabula in Afra imata v drami središčno pozicijo, saj komentirata vsak dogodek v mestu. To sta zlobni opravljivki, ki ju je erotična neizživetost pahnila v to stanje in sedaj nekako uživata v sovraštvu do drugih. Afra je sicer imela zaročenca, a ta jo je prevaral z Elzo, kasneje pa napravil samomor. Še prej pa je Afri izkričal v obraz, da je nikoli ni ljubil in da se je z njo zaročil le zaradi denarja. Elza pa je rodila njegovega otroka, a ker se je nezakonskega materinstva bala, se je hotela otroka znebiti. Novorojenčka je odnesla na polje in ga izpostavila vetru, a ga je Afra rešila. Otroku je zaradi prehlada dolgo "teklo" iz hrbta in ostala mu je grba. Gre za grbavega Teobalda, ki je obremenjen z bolešno ambicijo, da bi se rad uveljavil kot igralec, zato vztrajno ponavlja odlomke Ibsenove drame Strahovi. Teobald ne ve, da je Elza njegova mati, kajti Afra ji ne dovoli, da bi mu to povedala in jo straši, da jo bo preklel, ko bo izvedel, da je ona kriva njegove telesne pohabljenosti. Elza bi rada umrla a ji Afra tega ne dovoli, saj se boji, da bi Elza odšla k svojemu ljubimcu na oni svet. Zato ji vztrajno prinaša hrano on jo sili jesti. Grozi ji, da bo njen mladostni zločin razodela, če je ne bo ubogala. Tukaj je še Gapid z lutko, ki jo lepo oblači in je vanjo zaljubljen (ta lutka je človeške velikosti). Glavna oseba je Hana, ki je drugačna od drugih. V mladosti je doživela spolno nasilje, posilil jo je Prelih. Pred njim je zbežala v tujino in se čez čas vrnila. Po njeni vrnitvi je Prelih mislil, da ima pravico do nje, do njene ljubezni in jo je spet zasledoval. Hana pa je pred njim bežala. Nekoč jo je ujel samo v sobi in jo je hotel omamiti z besedami, da ženska prvega nikoli ne pozabi. Te besede jo nekako ohromijo, paralizirajo, a vseeno zbere vse moči in udari Preliha s svečnikom po glavi. Pri tem misli, da ga je ubila. Na pomoč pokliče Klikota, za katerega ve, da je zaljubljen vanjo, a ta se Haninega dejanje ustraši. Obljubi mu svoje telo, kar pa Klikota odbije, saj goji do nje predvsem duhovno ljubezen. Je v prvi vrsti pesnik, ki lepo igra na flavto in mu telesna ljubezen pomeni neko grobo uničenje romantičnega čustva, zdi se mu skrajno ogabna. Tako Hani pomaga služkinja in

skupno zvečeta Preliha na cesto. Kasneje izvemo, da Prelih ni mrtev, torej da ga ni ubila. Prelih hodi po mestu z obvezano glavo in se ničesar ne spominja. Izkaže se, da se ga je Hana vendarle osvobodila. Tako si lahko razlagamo njene besede ob koncu drame: "Naj živi, naj živi, samo da je mrtev." Tako je Hana edina oseba, ki se reši te malomeščanske, bolne, zatohle sredine. Gogo preraste s svojo lastno močjo, skrivnostjo, ki je drugi niso zmožni. Izvemo, da mesto tudi zapusti. Takšen naslov je avtor postavil drami zato, ker Gogovci vztrajno čakajo dogodka. Razveselijo se že vsake malenkosti, ki bi lahko pomenila spremembo. Celotna novica o požaru je dobrodošla, razočarani so, ko izvejo, da se je vnelo samo nekaj starih cunj. Vznemiri jih tudi novica, da je nekdo ubil mestno prostitutko Frančiško Marijo, a na "žalost" tudi to ni res. Zaključni je tako, da pušča Gogovce v tej bolni sredini, ostajajo nepotešeni, neaktivno, življenjsko nesposobni in na ta način prikaže pisatelj ali dramatik človeško trpljenje v luči psihoanalitične ideje. Grum sam pravi, da je to groteskna drama.

OSEBE

- **HANA**

Je žrtev posilstva pri 13 letih, ki ga najprej ni želela priznati zato je za nekaj let odpotovala v tujino. Po vrnitvi pa se svoje travne reši z napadom na Preliha, a ker se on napada ne spominja je odgovor vprašljiv

- **PRELIH**

Je zaposlen pri Haninem očetu in je posiljevalec

- **AFRA IN TARBULA**

Sta sestri in budni spremljevalki mestnega življenja, ki se ju ni nikoli nihče poželel

- **ELZA/MIRNA ŽENA**

Je žensk, ki je imela razmerje z Afrinim zaročencem in z njim tudi zanosila. Po njegovi smrti je otroka pustila na polju. Afra otroka hodi pitat, da nebi umrel

- **GAPIT**

Je duševno bolna oseba, živi z bitko, ima paranojo in trpi za fetišizmom

▣ KONSTRUKTIVIZEM

Beseda izhaja iz latinske besede in pomeni zgradba, gradnja. V času evropskega in našega ekspresionizma je bila to avantgardna smer sovjetske literature, ki je v književnost prinesla motive iz sveta tehnike in revolucije. Konstruktivistične pesmi so konstrukcija besednih, simbolnih in drugih elementov. Na neki način so sestavljene in to ne le iz besed, ampak tudi iz matematičnih simboličnih kratic, verz, uokvirjen s kvadratom, gesla iz kulture in politike, kemijske formule, zrcalne slike,... ustvarjalna svoboda je torej velika. V pesmih je še vedno močan občutek nemoči in kaosa.

Pri nas je bil blizu temu gibanju Srečko Kosovel. Tudi njegove pesmi združujejo pomensko različne motive in snovi.

▣ SOCIALNI RELIZEM

Smer se je pojavila na začetku 30. let 20. Stoletja in je trajalo do leta 50. Socialni realisti so prikazovali usodo malih ljudi (dekle, hlapci). Njihovo življenje je odvisno od višjega sloja, ki jih tepta in izkorišča. Ustvarjalci kritizirajo takšen družbeni red in v svojih delih analitično prikazujejo vzroke in posledice takšnega sveta. Slog

pisanja je realistični. Od literarnih vrst prevladuje epika in dramatika. Značilen za to smer je kolektivni roman, ki prikazuje življenje skupnosti.

LITERARNE VRSTE IN PREDSTAVNIKI

LIRIKA

- Tone Seliškar-2. obdobje
- Mile Klopčič

Značilen je stvaren vsakdanji jezik in sodobne pesniške oblike

EPIKA

- Franc Bevk - Pestrna, Pastirci, Lukec in njegov škorec
- Anton Ingolič
- Miško Kranjec
- Ciril Kosmač
- Juš Kozak
- Ivan Potrč

DRAMATIKA

- Bratko Kreft – Velika puntarija
- Ivan Potrč
- Ferdo Kozak

Nastajajo realistične, meščanske, zgodovinske in svobodne socialne drame

XXX. PREŽIHOV VORANC – SAMORASTNIKI

Zgodba se prične s prihodom Mete na Karnice. Karnice, to je velika domačija, kjer so potrebovali veliko hlapcev in dekel. Meto so sprejeli, toda vseč je postala Ožbeju, Karničnikovemu sinu. Najprej je bila Meta proti taki ljubezni, ker je bilo to takrat prepovedano. Toda Ožbej je vstrajal toliko časa, da je popustila. Nekaj časa sta ljubezen skrivala, toda sadovi njune ljubezni bi juizdali. Zato se je Ožbej odločil, da pove očetu za njuno ljubezen. Oče ni bil ravno navdušen, da se bodoči gospodar vrtil okoli dekel, zato se je odločil kaznovati Meto. Kazen pa je bila taka, daso ji na rokah kurili volno, toda Meta se ni dala. Zdržala je vse muke brez glasu. Ker so obupali so jo izgnali s Karnic, toda tudi to ni preprečilo ljubezni do Ožbeja. Kljub razdvojenosti Meta rodi Ožbeju še drugega sina. Oče je spet znorel in poklical farne veljake, da bi s kaznijo opral sramoto, ki jo je naredila Karnicam. Meta pa je vstrjala pri tem, da temu kar je njenega se ne more odpovedati. Naložili so ji štirideset udarcev z bičem, nato pa obupali. Rekli so, da tako močne ljubezni ne more izkoreniniti nihče. Ampak Karničnik je vstrajal in rekel, da jo bo on lahko. Odloči se razdedniti Ožbeja, Karnice pa dati nekemu drugemu. S tem je Ožbej izgubil privilegij, da mu ni treba iti v vojsko. Ožbeja so odpeljali, Karničnika pa je zadela kap tako, zato ni mogel več govoriti in hoditi. Ožbej se je vrnil k Meti in spočela je še tri otroke, zato sta se hotela poročiti. To pa novemu gospodarju ni bilo dovolji, tako je spet izgnal Meto s posestva, poleg tega pa je celo faro hujskal k temu, da je nihče nebi sprejel. Ljudje so spregledali krivico, ki se ji godi. Odločili so se iti do gospodarja in ga prepričati, da njuna ljubezen ni nič slabega. Gospodar in cerkveni dostojanstveniki so menili, da se ne smeta poročiti. Ožbej

pa je začel obupovati, se zapil in na koncu tudi umrl. Meta kljub revščini vzgoji vseh pet otrok, ki pa se razmnožijo po celi koroški. Močne in bogate Karnice pa propadejo.

XXXI. MIŠKO KRANJEC – REŽONJA NA SVOJEM

Režonja pride po štirih letih vojne domov. Kljub temu, da ima rad svojo ženo Geto in otroke, mu po glavi rojijo čisto druge misli. Vojska oz. nova jugoslovanska oblast je namreč obljubila, da bo delila zemljo vsem, ko so bili udeleženi v vojni. Zemljo naj bi vzela Židom, ki jo je imela za manjvredno raso. Od takrat je Režonja razmišljal samo o tem, kako in koliko zemlje bo dobila njegova družina. In res, oblast je začela zatirati Žide in jim jemati njihovo zemljo in ostale dobrine. V vasi je živel Žid, ki je bil premožen in vsi so menili, da je bogastvo pridobil z goljufijo in da mu imajo pravico premoženje odvzeti. Žid je veliko svojih stvari prodal in denar spravil v jamo z apnom. Vse bi se mu izšlo, če ga pri tem ne bi zalotil sosed Režonja in mu denar zvito izmaknil. Ta denar je skrnil za dalj časa, da se ne bi izvedelo, da je bil on tat. Ko so se stvari umirile, je Režonja dobil svojo zemljo, pa še denarja je imel dovolj. Od zdaj mu je šlo vse kot po maslu, imel je svojo zemljo, dovolj denarja, omožil je hčerko Katico, nato oženil sina in želel si je sezidatino hišo. Tedaj ga je zapekla vest in zamikalo ga je, da bi Židu vrnil denar, toda tolažil se je s tem, da ima Žid denarja dovolj in da bo denar njemu koristnejši kot Židu. Ko si je sezidal hišo, je popolnoma pozabil na družino. Staral se je in vedno je mislil le na svoje premoženje in svojo zemljo, družina pa je bila šele na drugem mestu. Kupol si je tudi nekaj zemlje, ki jo je smel obdelovati samo on. Obnašati se začne, kot obseden, obiskuje svojo njivo napol blazen, ljubezen do zemlje preide v čudaštvo. Toda seta so minevala in Režonji so pošle še zadnje moči. Ko je umiral in dal zadnja navodila družini, jim je tudi rekel, naj cenijo zemljo in bodo ponosni, da jo lahko obdelujejo, ni pa jim povedal, da so temelji njihovega doma zgrajeni z ukradenim denarjem. Umrl je srečen z mislijo, da bo počival v zemlji, ki jo je tako ljubil.

XXXII. PREŽIHOV VORANC – BOJ NA POŽIRALNIKU

Dihurjevi so živeli na zelo težavni zemlji, saj so jim ob vsakih padavinah požiralniki uničili skoraj ves pridelek. Zato so otroke pošiljali na Osojnikovo kmetijo, kjer so potrebovali pastirje. Sosedovi pa z njimi niso ravnali najlepše, zato se je mali Dihur odločil in pobegnil domov, kjer ga ni čakal grob sosed ampak še hujši oče. Pred očetom se je skrival cele tri dni, a ko ga je oče našel, ga je tako nalomil, da ga je začela metati božjast. Ko je oče umrl je bajta kljub božjasti pripadala njemu. Poleg bajte pa je podedoval še dolg petstotih kron. Ženo je našel pri bajti na Komeljnu. Zaradi premokre posesti se je Dihur včlanil v kmetijsko zadrugo, ta je namreč opravljala dela, ki so bila potrebna za boljši pridelek. Toda ker je videl, da ga imajo samo zato, da plačuje članarino se je tretje leto izpisal. Zemlje je bila ilovnata, zato je bilo zelo težko orati, ker pa niso imeli volov so morale to delo opravljati krave. Po šestih deževnih letih pa je prišla bolj suha sezona. Vsi drugi so zaradi suše hodili k maši ter prosili dežja, le Dihurjevi so ostajali doma in občudovali prečudovite posevke. Toda drugo leto pa je bilo ravno obratno, so pa oni na hribu bili vedno doma, Dihurjevi pa so hodili k maši za bolj suho obdobje. Ker je na domačiji bolj slabo kazalo za kakšen zaslužek, da bi lahko poplačal dolg se je Dihur, skupaj s svojim kolegom, odpravil

na Svinjsko goro, pomagat tamkajšnjim kmetom. Tako je dolg znižal na dvesto kron k bajti pa je pripeljal volička, katerega pa je pri oranju tako pretepel, da je revež poginil. Tako je prišel čas žetve in dihurjevi so se zopet odpravili služiti na sosednje njive. Tako je nekega dne Dihurka zaradi izčrpanosti zaspala v brazdi, v kateri je tudi splavila. Nezavestno so jo pripeljali domov, kjer je čez nekaj dni preminila. Kljub ponudbam, da bi Dihur prodal to bajto, se je on neomajno boril proti požiralniku. Otroke je poslal celo v šolo, vendar so se drugi otroci pritožili, da ne bodo hodili in se družili z otroki, ki imajo uši. Nekoč je celo na nekega fanta, ki ga je zmerjal vrgel kamen, da je fant padel po tleh. Od takrat naprej otrok ni več pošiljal v šolo. Dihurjevi pa so si prizadevali, da bi pridelali krompir zase, zato so se trudili in po dolgih mukah jim je uspelo najti tako seme, da je bila letina približno dobra. Kopanje krompirje je bilo pri Dihurjevih zelo svečano opravilo. Oče je vsakogar, ki je ranil sad namlatil, le pri Mici se je malo zadrževal, pa še pri njej se je spozabil. Naslednje leto pa je bila letina spet zanič, zato sta Neč in Pungr skovala načrt in Jaromilu pokradla dovolj krompirja za ozimnico. Toda naslednji dan so prišli k Dihurju sodnik, žandar in Jaromil. Ko so končno ugotovili, da sta kradla Neč in Pungr, so ju nalomili s palico, saj ju Jaromil ni hotel vlačiti po sodišču, kajti bil jima je boter. Nekega dne so se požiralniki zopet zbudili in grozili celotnemu pridelku. Dihurjevi so se pet dni borili s požiralnikom. Peti dan pa so se požiralniki umirili. Dihur je skopal jamo skozi ilovico do skalnate plasti, tako, da je voda lahko odtekala. Vendar, ker je bila jama globoka, se je material usul in dihurju zmečkal trebuh. Zaradi tega je Dihur po nekaj dneh umrl. Otroci so bili najprej v dilemi ali naj sploh koga obvestijo o smrti. Odločili so se, da bodo poslali pismo Sušniku, s katerim je Dihur delal na Svinjski gori. Sušnik je pridirjal na domačijo za njim pa so prišli še vsi vaščani. Po pogrebu so se Dihurji porazgubili po službah, domačijo pa je dobil bogat sosed.

18. SODOBNA SVETOVNA KNJIŽEVNOST

19. KNJIŽEVNOST MED NOB

Ob zasedbi slovenskega ozemlja, je okupator na štajerskem, koroškem in gorenjskem (Nemci) prepovedal vsako javno in kulturno delovanje v slovenščini, na primorskem, notranjskem in dolenskem pa so Italijani tako delovanje pustili, a le pod pogojem da je bilo v skladu s fašističnim duhom. Zato je osvobodilna fronta razglasila kulturni molk.

Zato je kulturno delovanje potekalo v ilegali:

- V Ljubljani je nekaj časa deloval radio Kričač
- Že leta 1914 je začelo izhajati geslo slovenski poročevalec
- Izideta dve pesniški zbirki (Matej Bor – Previhramo viharje, Karel Kajuh – Pesnik)

PARTIZANSKI PREDSTAVNIKI

- Matej Bor

- Tone Seliškar
- Oton Zupančič
- Ivan Minatti

DOMOBRANSKI PRECTAVNIKI

- Franc Balantič
- Ivan Hribovšek

XXXII. KAREL DESTOVNIK – KAJUH – BOSA POJDIVA

Besedilo je sestavljeno iz treh štirivrstičnih kitic in pesem je klasična.

Prva kitica – govori o pesnikovi ljubezni do dekleta, ampak že omenja trpljenje naroda.

Druga kitica – pesnik z barvnim nasprotjem ponazori razliko med ljubeznijo in smrtjo civilistov, žrtvovali so se za svobodo naroda.

Tretja kitica – pesnik družil ljubezen do dekleta in ljubezen do naroda.

Slogovna sredstva so:

- Barvna kontrast (beli so, beli so; temni, pretemni so...)
- Ponavljanje (bosa pojdi, dekle obsorej)
- Stopnjevanje (temni – pretemni)
- Rima (1. prestopna, 2. zaporedna, 3. prestopna)
- Primere (kakor ponosni golobi nad vodo, tako so peli...)
- Nagovor (bosa pojdiva dekle...)
- Inverzija (prek zemlje trpeče...)
- Metonimija (zemlja trpeča)

SPOROČILO

V času narodove ogroženosti pesnik ne izpove same intimne ljubezni do dekleta, pač pa jo združi z ljubeznijo do naroda, trpečih in tistih, ki so za svobodo žrtvovali svoje življenje.

20. SODOBNA SLOVENSKA KNJIŽEVNOST

SODOBNA LIRIKA

Do leta 1950 je prevladoval socialni realizem, po letu 1950 pa začne na našo književnost vplivati evropska književnost, zlasti eksistencializem in modernizem.

- Najprej se pojavi intimizem. Leta 1953 izide pesniška zbirka Pesmi 4 – štirih avtorjev Kajtana Koviča, Toneta Pavčka, Cirila Zlobca in Janeza Menarta. Osrednja tema intimizma je človekova osamljenost v svetu, razočaranje, prepad med željami in resničnostjo. Človek se zateka v naravo, lepo preteklost, sanje... Med intimiste uvrščamo tudi – Ivana Minattija, Lojzeta Krokarja.
- Okoli leta 1960 se pojavi modernizem. Duhovna podlaga poezije postane eksistencialni. V svetu, ki ga prikazuje, vlada groza in razčlovečenje, zato je življenje nesmiselno, polno bolečin in trpljenja. Avtorji najdejo smisel le v ustvarjanju. Predstavniki so: Dane Zajc, Gregor Strniša, Svetlana Makarovič in Venko Taufler.
- Sredi šestdesetih letih se modernizem uresničuje kot neoavantgarna konkretna in vizualna poezija (Franci Zagoričnik in člani skupine Oho),

ludistična poezija (Tomaž Šalomun) in lingvistična poezija (Niko Grafenauer).

- Po letu 1975 se pojavi postmodernizem. Je prepletanje modernizma in tradicionalnih postopkov. Veliko je iluzij nadrugo literarno delo. Predstavniki so Alojz Ihan, Aleš Šteger,...

SODOBNO PRIPOVEDNIŠTVO

- Povojna književnost – družbeno kritična smer, slogovno sega od socialnega realizma do modernizma. Predstavniki so Ciril Kosmač, Vitomil Zupan, Lojze Kovačič, Pavle Zidar.
- Petdeseta, šestdeseta in sedemdeseta leta – prevladuje modernizem. Predstavniki so Peter Božič, Marjan Rožanec, Dominik Smole.
- Osemdeseta leta – pojavi se postmodernizem. Predstavniki so Drago Jančar, Marjan Tomšič.
- Najnovejša generacija Feri Lainšček, Polona Glavan, Andrej Skulič, Milan Kleč, Andrej Blatnik .

SODOBNA DRAMATIKA

- Petdeseta, šestdeseta leta Domini Smole, Peter Božič, Dane Zajc, Gregor Strniša.
- Sedemdeseta in osemdeseta leta – pojavita se modernizem in postmodernizem. Predstavniki so Dušan Jovanovič in Drago Jančar.
- Najnovejša generacija Vinko Müderendorfer, Matjaž Zupančič, Igor Svetina.

XXXIV. DANE ZAJC – ČRNI DEČEK

Vsebina:

Črni deček stoji na rumenem pesku puščave. Okrog je le nebo in vse, kar deček ima, je naročje, polno ptic. Zaradi njih ne sme bežati. Vendar ptice morajo odleteti. Ko so na nebu, jih obseva močno sonce, zato razpadejo v perje, meso in pepel. A deček ima nove ptice, ki zopet odletijo, ker morajo odleteti, in zopet propadejo.

Simboli:

- **Puščava** je simbol sveta, v katerem človek živi. Tako kot puščava je tudi svet mrtev in odljuden. Človek je v njem osamljen, prestrašen in ogrožen.
- **Starci** so nasprotje dečku, ne le nasprotje, ampak tudi grožnja. Podobni so sivim ujedam, ki so sovražnice ptic, torej vsega, kar ima deček. Starci so simbol ožjega okolja, v katerem živi človek.
- **Sonce in zvezda** sta simbol neke višje kozmične sile, ki oblikuje svet. At sila pa uničuje človekovo življenje.
- **Ptice** so simbol nasprotja vsega negativnega, kar ogroža človeka.
- **Podoba dečka** s polnim naročjem ptic je lahko tudi podoba pesnika, ki poje, ker mora peti, ne da bi v tem videl smisel, torej ptice simbolizirajo pesnikove pesmi. Pesnik vztraja v pesnjenju, pesmi ostajajo nerazumljene, kritiki jih uničijo.
- **Črni deček** je simbol osamljene in ogrožene eksistence, ki mora moč za bivanje in vztrajanje odkriti v sebi.
- **Spuščanje ptic** je simbol vsakega idealističnega dejanja, tudi umetniškega ustvarjanja.

Motiv:

Absurd je pogost motiv v sodobni poeziji. Osrednji motiv Črnega dečka je absurden; dečkovo spuščanje ptic spominja na Sizifovo delo. Nesmiselnega početja ni mogoče dojeti z razumom. Njegovo vztrajanje nima smisla, saj ne daje pričakovanega rezultata. Za tako početje mora obstajati nek notranji, nerazložljiv smisel.

Oblika:

Pesem je napisana v svobodni obliki in svobodnem verzu. Zanj je značilno, da je različno dolg, brez metričnega obrazca. Lahko je riman. Pesem je ritmično učinkovita. Poudarjena je zvočna podoba. Dosega jo s ponavljanjem, z vsebinskim paralelizmom, z aliteracijo in asonanco. Zvočna podoba podpira sporočilo pesmi. Verz moramo brati počasi. Zamolkli zvok in počasen, enakomeren ritem ponazarjata žalost, o katerem govori.

XXXV. KAJTAN KOVIČ – JUŽNI OTOK

Podoba in simbolika:

Pesem Južni otok je metafora, nasprotje Labradorju (polotoku na severu Kanade), kot je naslovil zbirko, iz katere je pesem. Če ob Labradorju pomislimo na mraz in krutost človekovega bivanja na tem svetu, južni otok predstavlja nasprotje, vzbuja asociacije o pravem, resničnem razkošju življenja. Otok ni določen, se pojavlja in izginja. Kaže se kot privid, fikcija. Lirski subjekt pa želi svoje prepričanje v njegov obstoj še posebej poudariti (gl. "je", biti je prva in zadnja beseda v pesmi, obakrat tudi grafično poudarjena, podčrtana). Temeljno je torej prepričanje, da južni otok, z vsem, kar lahko pomeni, enostavno je, čeprav se upanje in vera križata z dvomom, saj otok izginja in se včasih zdi, da ga sploh ni. Verjeti je torej vrednota sama po sebi.

Slogovna analiza:

V pesmi pomembno prispeva k celostni podobi ritem pesmi, ustvarjen s skladijskimi sredstvi. Opazno je mnogovezje (polisindeton) z anaforo in paralelizmom. Zadnje ponazarja občutek gibanja, valovanja in nihanja

Pesniška sredstva:

- okrasni pridevniki (južni otok, neznano morje, bele vode...),
- simbol značilen pomen, metafora, ki je dogovorjena in s časom potrjena (lovorov venec),
- metafore (južni otok: nekaj idealnega, morje: nekaj okoli nas – življenje, močna zvezda: smer življenja, nova ladja: odločitev, da tvegaš in greš novo pot),
- anafora (in in in)

XXXVI. GREGOR STRNIŠA – VEČERNA PRAVLJICA

Večerno pravljico je Gregor Strniša objavil v svoji prvi pesniški zbirki, ki je izšla pod naslovom Mozaiki leta 1959. Mozaik je v osnovi likovna tehnika oziroma

umetnina in biografsko izročilo pravi, da je na nastanek Strniševe zbirke res vpliva likovni dogodek, namreč razstava kopij znamenitih ravenskih mozaikov v Ljubljani. Značilne za pesem so bogata imaginacija, počasna, umirjena linija sporočanja, ki pa se uvaja v skrivnostni svet raznoterih preobrazb, in oblikovna urejenost. Lepi so tudi primeri asonanc.

PESNIŠKI PODOBI

V treh kiticah pesmi spoznamo dve pesniški podobi: skrivnostni gozd, v katerem se dogajajo nenavadne stvari, in temno hišo z njenimi prebivalci. Mejo med obema svetovoma jasno zariše začetek zadnje kitice z besedami »Na drugi strani gozda«. Prva podoba je »pravljíčna«: v njej je neverjetno dogajanje prikazano kot samoumevno. Živa in neživa narava sta posebljeni: drevesa odpro debla, veliki kamni se dvignejo, hodijo in grizejo. Predmetnosti in dogajanja v skrivnostnem svetu ni mogoče dojeti razumsko in izkustveno, ampak le intuitivno, kljub temu pa je ta svet prikazan kot resničen, stvaren. Zadnja kitica prikazuje speče ljudi v mejah lastnega bivanja. So »na drugi strani gozda«, daleč od resničnosti. Primerjava z mišmi asociativno nakazuje njihove lastnosti: umazanost, požrešnost, polživalsko vegetiranje. Podobi sta v antitetičnem razmerju: prva je živa, dinamična, druga pasivna, statična. Svet, ki ga ni mogoče preveriti z razumom in izkustvom, je resničnejši od sanjskega sveta ljudi.

GROTESKNE PRVINE

Obe podobi tvorijo nenavadni, popačeni liki, poteze pojavov so predstavljene v pretirani obliki: veliki kamni na tenkih nogah, orjaški sivi pajki, dolge sive miši, velike mačke sanj. Skriti pesniški subjekt elemente objektivne realnosti (drevesa, luno, kamne, gobe, gozd, hišo, ljudi, miši in mačke) fantazijsko preoblikuje tako, da ustvari nov, »pravljíčni« svet. Odprta drevesa s temnimi srci in luna s sivim lišajem zbudijo občutek tesnobe, veliki kamni na tenkih nogah, ki »grizejo mehke obraze gob«, tesnobo stopnjujejo v ogroženost. Enako velja za drugo podobo: z ljudmi, podobnimi dolgim mišim, se igrajo velike mačke sanj; tesnoba omejenega gibanja prehaja v ogroženost.

JEZKOVNO-SLOGOVNE ZNAČILNOSTI

V večerni pravljici imajo jezikovno-slogovne prvine izraziti sporočilni pomen. Izražajo skrivnostnost, tesnoba in grotesknost ter tudi nasprotje med živostjo in pasivnostjo. V prvi pesniški podobi prevladujejo glagoli, ki poudarjajo aktivnost, živost in resničnost skrivnostnega sveta: odpro, pričnejo biti, se dvignejo, hodijo, grizejo. Druga podoba premora le dva glagola (spijo, se igrajo), ki pa izražata pasivnost ljudi. Prvine stavčnega sloga ustvarjajo hkratnost, a tudi stopnjevanost dogajanja. Vtis hkratnosti dobimo ob nizanju vezalnih priredij, stopnjevanost pa občutimo na meji prvih dveh kitic, kar je pesnik dosegel s posebno rabo skladnje. Prva kitica predstavlja začetek dogajanja, ustvarja vzdušje in je v primerjavi z drugo pasivnejša. Pesnik bi lahko zapisal vsako »dejstvo« pravljíčnega dogajanja kot samostojno poved ali pa bi vsa združil v eni povedi, vendar je zadnjo poved osamosvojil. Z njo je dogajanje umiril, zato da naslednja povedna celota (vsa druga kitica) ustvari večjo dogajalno napetost. Prejšnje stanje (*lišaj visi*) se nenadoma spremeni v strašljivo dogajanje (*»Tedaj se dvignejo veliki kamni...«*), ki se le še stopnjuje.

Ideja pesmi je podprta tudi z zvočnim slogom. V prvi podobi je pesnik uporabil asonance in z ujemanjem samoglasnikov ponazoril harmoničnost skrivnostnega sveta; v drugi podobi (zadnja kitica) se besedi »hiši« in »miši« rimata. Na koncu drugega in zadnjega verza pa sploh ni glasovnega ujemanja (»sob« - »njimi«). Namesto harmonije nastopi disharmonija. Človeški svet se pokaže v primerjavi s harmoničnim skrivnostnim svetom kot disharmoničen in tuj. Ta disharmoničnost je še poudarjena s tem, da je postavljena prav na konec pesmi

Idejne prvine

V večerni pravljici lahko razberemo naslednje ideje:

- Skrivnosten svet, v katerem se dogajajo stvari, ki jih lahko človek sprejema le intuitivno, ne pa razumsko in izkustveno; lahko jih sluti in verjame vanje. Svet, o katerem govori prva podoba pesmi, lahko torej razumemo kot svet, ki je nedoumljiv, ni ga mogoče spoznati s čuti in z izkušnjo, je pa svobodnejši (transcendentni svet).
- Odtujeni ljudje ga ne zaznavajo, ker tudi v svojem stvarnem, izkustvenem svetu ne živijo, ampak spijo – ujeti v svojo samozadostnost se pasivno predajajo igri sanj. A če ti ljudje ne zaznavajo drugega sveta (saj tudi lastnega ne), to še ne pomeni, da ne obstaja.
- Pesniški subjekt Večerne pravljice verjame vanj in ga, da bi bil prepričljivejši, prikaže v čutno zaznavni podobi. Zanj, in seveda za pesnika Gregorja Strnišo, ni razlike med realnim in nerealnim svetom.

XXXIII. CIRIL KOSMAČ – TANTADRUJ

Tantadruj je bil "vaški norček" ali, kot so ga imenovali domačini, "božji otrok". Želel si je umreti, ker mu je mati rekla, da bo srečen šele tedaj, ko bo umrl. Te materine besede je otrok sprejel za svoj življenjski cilj. Medtem ko je Tantadruj odraščal, je zbiral zvonce za mučenike. Z njimi je zvonil od sejma do sejma in vsak mimoidoči ga je ogovoril. Z njegovimi zvonci je Najdeni Peregrin, vaški umetnik in lepotec, zaigral pretresljivo melodijo, ki so jo vaščani poslušali z zbrano onemelostjo. Zaljubljen je v Jelčico, hromo deklico, katera mu je spesnila najljubšo pesmico.

Tantadruj gre na sejem, ki je bil na Mostu na Soči. Šel je zato, ker je moral kupiti tri kravje zvonce, da jih bo imel 40 za mučenike. Tam se mu pridružijo trije posebneži: Luka, Matic Hotejec in Furlan. Tantadruj bi zelo rad umrl, ker mu je rekla mati, da bo šele takrat srečen,. Odšel je k župniku in ga je vprašal, če bi umrl, če ga bi pičil modras. Župnik je rekel, da bi se le zastupil, ne pa umrl. Rekel mu je še, ko bo prišla njegova ura bo on umrl. Tantadruj je ves žalosten odšel od župnika, Nato je vprašal Luka kaj pomenijo župnikove besede. Skupaj sta ugotovila, da ure tako ali tako nikoli ni imel, trpel je tudi že mogoče ali pa tudi ne, to nista mogla ugotoviti, manjkala je še samo jama. Med potjo, ko so šli spat k Hotejcu, so odšli na pokopališče in tam našli jamo. Ugotovili so, da je ta jama za Tantadruja. Tantadruj je bil ves srečen, da bo sedaj lahko umrl. Odšel je v jamo in se vanjo ulegel. Matic je odšel zvonit, Luka in Furlan pa sta metala zemljo v jamo. K sreči so ljudje slišali zvonjenje in se hitro zbrali ker, so mislili, da

gori. Našli so jih in potem jih je župnik poslal vsakega na svojo stran. Pisatelj nam zgodbo pripoveduje v zimski, vetrovni noči, ko se vrača iz Pirana. Sama zgodba pa se je odvijala v zimskem času, ko so še živeli hlapci, dekle, mašetarji,...Novela Tantadruj opisuje kako, Tantadruj in njegova norčevalska družina, ki jo predstavljajo še Luka, Matic in Furlan. Zgodba je nekaj posebnega že zaradi tega, ker so glavni junaki čisto drugačni ljudje. Skozi vso delo se prepleta Tantadrujeva želja po smrti. Ob prebiranju zgodbe se človek večkrat vprašal, kje je meja med normalnimi ljudmi in norčki. Ko so normalni ljudje v gostilni popivali in bi se skoraj sporekli in stepli, ampak norčki so mirno zapustili vaško gostilno in se odpravili spat. Verjetno bi tudi mirno prišli k Hotejcu, kjer naj bi spali, če med potjo ne bi začeli razpravljati o misli, ki jo je tisti dan izrekel župnik Tantadruju. Povedal mu je, da bo umrl, ko mu bo prišla njegova ura in da moramo vsi trpeti preden pridemo do jame. Ta del se mi zdi nekako grozen, saj so odšli na pokopališče in našli sveže izkopen grob. Tu je Tantadruj našel svoj počitek imel je veliko srečo, da je Matic šel zvonit in, da so ljudje prišli gledat, kaj se je zgodilo. Tantadruja bi lahko kar živega zakopala in konec novele se bi lahko končal zelo tragično. Pisatelj nam nazorno nakaže, kakšni smo. Vse skozi opisuje norčka, v resnici pa misli nas, ki se imamo za normalne. Na koncu ugotovimo, da smo ubogi mi, ki se držimo vseh standardov. Vprašamo se lahko, kaj je torej normalno? Vprašamo se kdo postavlja norme kaj je normalno. Tisti ki se štejemo za normalne dostikrat, počnemo stvari, ki so veliko hujše od hotenja po lastni smrti. Prometnih nesreč, vojn, preišljenih in hladnih umorov, ne delajo »norčki« ampak ljudje, ki se štejemo za normalne.